

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Provincia India.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68715](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68715)

P R O V I N C I A
I N D I A .

VNC INDIA M exequar
eam quæ est ad Orientem .
Magnum opus, varium, im-
peditum: siue propter pro-
positi materiam temporis
(triennij est: ab octogesimo
nono huius sæculi anno ad
nonagesimum secundum) siue propter Domi-
cilia maiora (eæ sunt vndeviginti) Sedesque
minuscultas (eæ vigintiduz) in quibus nostri se
exercent: siue denique excursiones propter
difficiles ac diuersas, quibus multa contige-
runt memoria & scriptione digna: ita si om-
nia percenseam, iustum volumen excrescat.
sed me necessitas breuitatis defendit. Igitur
perstringam singula, vt nec modum excedam,
nec quæ videbuntur pertinere ad annalium
munus, silentio prætermittam . quæ videbun-
tur conuenire in omnes annos simul comple-
ctar, singula ponam suis locis: nec relinquam
aliquid (quantum in me erit) festinãte quam-
quam animo ad finem, ex quo meum officium
iure desideretur . Ac primum admoneo nihil
scripturum de Iapone, vbi primo anno, cen-
tum triginta e nostris: secundo, centum vigin-

ti tres : tertio , centum quadraginta tres
 (si Sinensem etiam Missionem connume-
 res) comperio fuisse . Consuetudo enim ob-
 tinuit , vt Iaponicis de rebus libelli seor-
 sum edantur , cum externis communicandi .
 Iam , illis exceptis , reliqua Prouincia nume-
 rauit primo anno socios tercentum viginti :
 altero , ducentos nonaginta nouem : postremo
 nouem supra trecentos . Mortuos accepi anno
 primo , et vltimo quinos : receptos septenos de-
 nos : anno porro qui est inter vtrūque interie-
 ctus , mortui tres , recepti tredecim : si nō certa
 in omnibus , quadā tamen æqualitate seruata .
 Ceterum de nostrorū labore fructuque in au-
 diendis confitentibus , adeundis adiuuandif-
 que ægrotis in nosodochijs , uinctis in carce-
 re , remigibus in triremibus et naualibus , de
 pacificandis discordibus , expediendis tricis ,
 de instituendis rudibus aut breui venturis ad
 fidem , deque alijs rebus id genus singulatim
 persequi operæ pretium minime reor . et si cur-
 sim nonnulla de ijs suis locis ponentur . Verum
 vt aliquid præcipiatur coniectura e rebus ne-
 cessarijs . Primo anno accepere baptismum in
 hoc Indiæ tractu quinque millia ducenti octo-
 ginta quinque : instruebantur eundem ad finē
 mille octoginta : baptizati præterea in Iapone
 octies mille . ex hoc (opinor) vtriusque an-
 ni consequentis numerum menti subijcere et
 cogitationi potestis . At nos , hisce omisfis ve-

Auti longinquis et communibus, ad propiora
et propria accedamus.

GOANA PROFESSORVM

Domus.

TRICENI quaterni numerati sunt priori-
bus duobus annis: tertio quadraginta. in
ijs coniungam quæ fuere similia: vt appareat
per multa exempla non exiguus fructus. Hæc
igitur, ut semel dicam, nostris auctoribus, ac
suasoribus facta. Vir improbus et ad flagitia
præceps sic emédauit superiores culpas, ut ca-
stigatione corporis, gestatione cilicij, sedula
ægrotorû procuratione in valetudinarijs ad-
mirationi esset. acceptæ vnus cõtumeliæ, duo
alapa, abscissæ alius auris, alius necem fratris
et verberû præterea offensã remisere. Vir vxor-
riam duodecimum annum propter admis-
sum adulterium interitum parabat: alter a
coniuge discesserat item suspecta: cõiux alte-
ra a viro: hi omnes positis odijs ac iurgijs re-
diere in mutuum gratiam. fratres germani
duo, quattuor per annos: quinet duæ sorores,
pater etiam ac filius: filia ac mater: et (ne vl-
lus prope desit cognationis, aut affinitatis
gradus) focer ac gener: nec minus gener a-
lius et socrus, fratresque vxoris quattuor erãt
discordes: pacati tamen ac reconciliati, Deo
volente, omnes, inter regios actores duos,
quat-

quattuorque similiter inter nobiles viros, dis-
 fidia dirempta sunt. Ambiebat quidam in-
 gressum ad sacrum virorum cœtum Deo famu-
 lantium, mox permutare cum matrimonio de-
 creuerat: sed se ipsum postea priori voto et vi-
 tæ meliori restituit. Laminam auream vnus
 in re admodum tenui apud se depositam ha-
 bebat periculo suo: igitur cum dolo fuisset
 auersa, depositi tenebatur, maximo incom-
 modo: at fur, cum interfuisset concioni, eo
 animo accepit quæ dicebantur, vt rem fur-
 tiuam tradiderit cuidã e nostris ei reddendam
 vnde fuerat erepta: qui magna liberatus cu-
 ra suam etiam fidem postea liberavit. Sed et
 alter exitu vitæ mille ac trecentos aureos: sex-
 centos alius, ad dominos nescientes damni,
 referendos curarunt: magno exemplo. Vir
 pollens nobilitate, et magnis opibus propter
 maleficia ad dictus erat morti: eum nostri sic
 firmarunt, iisque instruxere præceptis, vt
 ante vltimum, die sexto, confessione atque
 Eucharistia præsumpta se compararit ad ex-
 tremam: mirantibus qui superiorem eius vitam
 recordabantur, cum duceretur, orauit Sodali-
 tium Misericordiæ liceret sibi Christi penden-
 tis de cruce simulacrum præferre: vt quem
 viuens deseruerat, ab eo saltem non disiunge-
 retur in morte. tum quærenti sacerdoti no-
 stro qui eum comitabatur, num via læderet pe-
 des (forte per saxa erat iter) respondit, cupe-

re se multiplicari ærumnas molestiasque, conscientia scelerum, quibus tam sæpe se obstrinxisset: quod et repetebat identidem tanto sensu doloris, vt audientibus lacrimæ excuterentur. Aethiopem item profecutus est vnuse nostris ad supplicium, si forte in itinere agnoscere Christum vellet salutis auctorem: res successit: ac propter ipsam patibulum salutaris aqua tinctus crimina expiauit: iamque vocatus Emmanuel, Iesum appellans subinde clarissima voce spe optima decessit. Hæc a nobis breuiter percurta expendenda vobis relinquo. Ex hac Domo, anno primo, duæ expeditiones decretæ: in Aethiopiam vna, altera Melindem. de illa prius. Ab excessu Patris Ioannis Nonnij Patriarchæ, aliorumque qui missi superioribus annis fuerant in Aethiopiam, opportunum erat visum duos submittere sacerdotes solatio aliorum duorum, qui illic remanserant superstites, et Christianorum auxilio in iisdem terris: e quibus mille ducenti accedunt ad diuinam mensam. Sed qui mittebantur iactati diuersis casibus, quater aduersa vsi tempestate, ter confracta arbore, eiectione in Arabia littus, captique ab Aethiopibus. et cum constitisset primum de pretio, rescissa pactio est, quod nongenti aurei parua merces videretur. Itaque erant in Turcæ hominis potestate: a quo comiter habiti, ut sacra etiam facere, et duodeuiginti Christianis captiuis ope-

operam dare possent. redemptos tandem ac liberatos anno secundo Indiam cogitare transmissa capita testantur. Nunc de Melindensi ut expeditione dicamus: tenendum est, oram prope omnem Africae extremae, qua lato maris (Erythraeum olim appellabant) interiectu ab India secernitur, a promontorio usque Bonae spei ad Melindem, et ultra (Regulis abundat) Lusitaniae Regi aut amicam aut vectigalem esse, quod sic aegre iam diu est Turcarum tyranno aeterno hosti Christiani nominis, ut mittendis identidem instructis nauibus triremibusque, quae per Arabicum sinum insinuant in mare vastum, omne littus infestet, nec tutum esse comitatibus sinat. magnum Lusitano negotium, tum propter hostem asfiduum, et exultantem interim rebus laetis, tum propter vectigales amicosque Mauros non satis tuta fide. nuper quinimmo Rocchus Brittus praepositus orae Melindensi maritimae cum alijs quadraginta ab Lami Rege, dolo et fraude, deditus fuerat Alebechio praedoni Turcae, qui bis magnam partem littoris populando percurrerat ingenti damno. Igitur Emmanuel Sosa Cothinus qui Goanam ditionem pro rege moderatur, in eam curam erat intentus, ut iniuriam utramque vlcisceretur, quo facilius Mauros in officio contineret. Ergo ut copularet idoneis auctoribus Turcas relegere littus, occurrendum esse statuit, ut prohiberen-

Ggg 3 tur

tur regressu, it frater eius germanus Thomas
 præfectus classis. viginti expediuntur nau-
 gia: quinquereemes duæ, triremes quinque,
 sex myoparones, ac septem præterea liburni-
 cæ: in his omnibus milites amplius nongenti.
 Sed (qui vetus vsus Lusitanorū) nisi comites ha-
 berent aliquos e Societate, alacri animo mili-
 turos negabant. sacerdotes duo concessi: et
 faustum vti præberet iter Deum precati, ter-
 tio calendas Februarias Goa soluerunt: vsi
 prospero cursu diebus quindecim. Pridie Ci-
 neraliorum nostri sollemni cærimoniæ com-
 parabant quæ erat opus, vt sequenti die e-
 xequerentur in triremi prætoria qua veheban-
 tur. Sed, vt sæpe infidum est mare, inhorruit:
 et ingruente nocte duplicatæ sunt tenebræ, et
 fœda tempestas triduo tenuit: quo tempore,
 vt in talibus casibus solet, illa non defuere,
 eleemosynæ, confessiones, litanæ communi-
 ter ac singulariter dictæ, iniuriæ remissæ:
 nec minus suspiria, complorationes, lacri-
 mæ, vota, et supinæ manus: et tamen sarcina-
 næ in mare præcipitantur, quo nauigiorum
 aluci leuentur: vnum tanti solatium mali
 præsentia, opera, et hortamina Patrum. ter-
 tia tandem lux cælum aperuit, et tranquil-
 lato Oceano conuenere naues disiectæ. Sed
 et abripiebantur (post quinquaginta millia-
 ria in freto æstuante decursa) ad vada lit-
 toris aduersi, ni Deus quasi miraculo dis-
 crimi

crimine liberasset . visi enim die quarto in
 littore gemini ignes: cum tamen ora illa o-
 mnis uasta & deserta a cultoribus esset . Ita-
 que correcto cursu Brauam Maurorum vr-
 bem in Africae littore tenuerunt . Hic non
 incerto rumore vulgi, et constanti sermone
 multorum acceptum est, triremes quattuor
 Turcarum & biremem vnam paratissimas at-
 que omni armorum genere instructas ad Me-
 linden iter intendisse, qui nuntius tanta mili-
 tes laetitia affecit, vt militari illo plausu vario
 tubarum sono & fragore tormentorum etiam
 gratulatione prosequerentur: non secus, ac
 si iam occupato Turcarum transitu in manu
 victoria esset . atque ita nauigantes non longe
 a conspectu terrae venere Ampazam (Mauro-
 rum est vrbs: biennio ante a Martino Alfonso
 Mellio euersa loci vestigia & nominis tenet.)
 hic audiebatur duas esse triremes hostium. er-
 go, et nostra nauigia ibant itineri ac proelio
 intenta: sed neque inueta ipsae, nec certi nun-
 tij afferebantur . Ampazae Princeps adhuc in-
 reliquijs perseuerans incensae vrbs consterna-
 tus animo est conspecta classe: missisque cer-
 tis hominibus ad Praefectum colloquium ora-
 uit . cupiebat ratam esse pacem, quibus con-
 ditionibus vellent . nec ablata spes: dilata in-
 reditum, si ab eo constaret non accitos Tur-
 cas nec receptos fuisse . mox cum intrandus es-
 set fluminis, eoque aduerso petendae Lamus &

Ggg 4 Pate,

Pate, datus magister qui dirigeret cursum, eoduce classis hæsit in breuia, malitia hominis an inscitia incertum: inscitiam ipse excusauit, et haberi fidem, humanitatis seu necessitatis interfuit. Vt Lamum est ventum, dum aquatum egreditur nautarum turba, subitarium in terra tentorium extollitur sacro faciūdo: atque vt fieret tutius, nauigiorum pro ris ad terram obuersis. magna hic vis confitentium fuit: et certior nuntius, præcipue a Matthæo Mende præfecto oræ Melindensi maritimæ, de Turcarum classe, nauigatione, & apparatu: quin et cognitum eorum ductorem Alebechium esse, a quo captum Rocchum Brittū cum alijs, bisque vastatam ferè magnam partem littoris supra rettulimus. addebat Mendes properandum esse, ne a Turca opprimeretur: quippe crebris Regulorum litteris Alebechium certiozem fieri de Lusitanorum aduentu: sed eas litteras omnes a Mombazæ tyranno intercipi, cui cum Imbijs prælium erat: rato scilicet, tutiozem se aduersum Imbios & Christianos fore, si a Turcarum præsidio non esset desertus. addidit ea res animos Lusitanis, & cum dedissent vela ventis, quinto nonas Martias Melinden appulere, magna cum voluptate a Melindensium rege, & a Mende excepti. iam enim (vt anni tempus erat) ab India classis præfidiaria non amplius expectabatur. narrabant porro Sosæ Turcam a Melindē:
si ex-

si exensione, quam omni ratione moliebatur,
magna vi prohibitum. Inuisit Regem Sosa cū
Lusitanis fœdere coniunctum: donauitque
muneribus ab India allatis. Postridie (neque
enim utilis cunctatio erat) classis discessit, ad-
ditis nauibus duabus a Mende, & a Principe
Pendæ: is enim tunc erat Melinde, Penda eie-
ctus, iuxta aduerso motu popularium, & Im-
portata victoria. confecto cursu diei & noctis
insequētis, postera lux (dies Dominicus erat)
Mombazam læto eam clamore salutantibus
ostendit. Insula lata est trium milliariū spa-
tio plus minus, amœno admodum loco, nati-
uis aquis abundans, & cōmeatu ab altera qua-
dam insula opulenta & diuite (abest decem
milliaribus: Pendam suspicor) inuecto. vrbs
porro validissimo muro cincta, ea fere specie,
qua Rhodus in mari Carpathio. propugnacu-
lum Turcæ extruxerant in ripa fluminis, qua
erat transeundum: visaq; classe sese ad defen-
sionem oppidi parant: magnam etiam dispo-
sunt vim tormentorum siue ad perterrefaciē-
dos, siue ad arcendos nostros. nihil obfuere,
Dei beneficio. At Lusitanis nihilominus pene-
trare ausis, præmittuntur naues leuiore ad-
tentaturæ. conspectæ enim triremes Tur-
carum applicitæ ad terram metum fecerant,
ne & nostræ, si progredierentur, in sicco adhæ-
rescerent. sed a leuioribus (vt dicebam) facta
prin-

principio nauigia omnia tuto suggressa. semi-
 horæ spatium fuit. quo plerique milites con-
 fessione animum expiarunt. tum condonata
 iniuriæ verberum, vulnerum, homicidiorum,
 petita venia, aut a læsis potius, appellatis spõ
 te ijs, qui lacefsierant, benigne oblata. dein no-
 stri, necessitate exigente, vt erigerent se mi-
 lites, Deoque duce aduersus communem ho-
 stem excitarent animum ad maiorum exem-
 plum, qui primi oram illam aperuerant, & ro-
 ties obierant vincendo, quasi cote quadã fer-
 rum Lusitanicæ virtutis acuebant. quinet ostē-
 sa omnibus beatæ Virginis effigie, tutela pu-
 gnantium, tantus iniectus ardor, tanta inces-
 sit alacritas pugnandi, vt bellico illo tubarum
 strepitu ac tympanorum lætitiã præcipe-
 rent victoriæ. magnam spem dederat prodi-
 gium cælo visum. nempe cum Solis exortu cir-
 culus, fumæ picis ambitu, sanguineo intus
 igne collucente, Mombazæ incubuit: existima-
 tum est pertinere ad interitum vrbis. cum suc-
 cederent naues, petebãtur ex Turcarum val-
 lo æreis tormentis maioribus, sine intermis-
 sione iaculantibus ferreas pilas. sed, Deo pro-
 tegente, omnis ille fulmineus impetus sine dã-
 no detonuit. At Turcarum ductor Alebechius,
 vbi præter expectationem Christianorum clas-
 sem e freto vidit emersam, loci munimento
 non fretus, pernici equo, quem hos ad vsus pa-
 ratum habebat, impigre conscenso, sese intra
 mœnia

moenia ad Mombazæ regē recepit. nec mora,
ex vna Christianarum triremium centurio cū
aliquot militibus se demittens in cymbam ad
castellum Turcarum exscendit: tribus hic tan-
tum repertis, duos interficiunt, tertiū viuum
perducūt ad classem, cū signis vexillisq; quæ
in propugnaculo erant. oblatum ex his vnum
illustriore specie simulacro Virginis quod
nostri ferebant. hoc magis, ab his tam lætis i-
nitij, felices exitus sperabantur. quattuor, ut
supra diximus, hostium triemes erant, & bi-
remis vna: hæc ipsa, & triemes duæ cis vr-
bem: trans urbem aliæ, ut apparuit, prælio
occupatæ, quod cum Imbijs gerebant eodem
vestigio temporis, omnibus fere Turcarum vi-
ribus & Mombazensium eum in locum vna cō-
tractis. quæ causa fuit, cur citima nauigia, vbi
semel atque iterum excussis catapultis fru-
stra tonuere, destituta videlicet defensoribus,
caperentur. cæsi aliquot: saucij nonnulli in
potestatem uenere. nam integri reliqui celeri
natatu affectabant terram. nec defuere e Lu-
sitanis, qui felici temeritate sese deiecerunt
in mare ut fugientes consequerentur: quin et
gladio occidere aliquos, vt constiterunt in ri-
pa: difficili postea ad classem recepta: ingens
& pretiosa gaza in captis triremibus in Præ-
toria præsertim inuenta magna victorem mi-
litē lætitia affectit. sed & in Prætoria Aethiops
multis vulneribus ad mortem affectus: qui

vt

vt potuit, semimortuis uocibus baptismum
poposcit, eoque accepto vita defunctus est.
secundum hæc iussit Sosa e Turcarum vallo
deduci in classem tormēta, duasque triremes
cum aliquot nauibus ferre se ad triremes ini-
micas, in ardorem pugnae. Turcis, vt dixi, &
Mombazensibus, cum Imbijs, a quibus vtrique
premebantur, res erat. Nunc res poscere ui-
detur, vt de Imbiorum genere, natura, mori-
bus, & quare Mombazam obsiderēt, pauca di-
camus. In Africa sunt, ab extremo Bonæ spei
promontorio non procul, procero corpore &
latis humeris, magna firmitate virium, ac ter-
ribili facie ad aspectum, assidui vastationibus
et bello: humanis carnibus vescuntur, suorum
videlicet externorumque: suorum quamquam
magis esse dicunt esui incundas. itaque si qui
agrotant, effugiendæ molestiæ curationum
mactantur: qui vincuntur in prælio secantur
in partes ad lanienam, atque ad pastum. ossi-
bus humanorum capitum bibunt. arma eorum
arcus & sagittæ, quas et imbuunt veneno: spi-
cula præterea & stipites durati igne. scuta e
leuiore quodam ligno operiunt pellibus fera-
rum, tantæ magnitudinis, vt tota corpora defen-
dant. nulla apud eos religio, numinis nullus
metus: venefici tamen dicuntur esse: et sunt,
qui perhibent, ea arte maiorem militantium
numerum quam vere sint, ostendi. Regem pro
Deo venerantur: terræ illum, Lusitanos im-
perita-

peritare mari affirmant. at Rex ita vecors, ac nimius animis vana aestimatione sui, vt si contra spem ac voluntatem pluuiæ de cælo descendant, si immoderatiores fortasse aliquos ipse aut populus sentiat caloris appulsus, illicet furore plenus iaciat sagittas in aera eius nutui obtemperare nolentem. quinet hominis amentia eousque processit, vt distitet stetisse orbem vastare omnem, ac subicere armis, vt solus dominetur. octoginta fere eum armorum millia sequuntur. agminis porro talis incessus. magnam vim pecoris præ se agunt, hostium assultui morando, aut eludendo. sequitur ignis plurimus: argumento videlicet, quicumque erit uictus, cæsum tostumque iri: quã obrem cultros ad scindenda corpora latos ferunt. iam quacumque fixerunt vestigia, corpore, armis, spirituque terribiles ingentem vastitatem ac stragem oppidorum fecere: hominum vero ceterarumque animantium tantam, vt nihil sit viuum relictum. itaque eum terrorem circumferunt nominis sui, vt quocumque auditum sit aduentare, deserantur agri, et oppida fere desolentur. hoc apparatu & carnificina Imbiorum Rex peruenerat Mombazam: quam prope erant triremes Turcarum, quadam quasi societate coniunctæ. verum cum ad insulam mari cinctam penetrare non posset, more sui ignis, qui obuias populatus silvas interiectu fluminis resistit, tantisper impetum

petum cohibuit aditum quærens. et erat vnâ ex parte mare vadofum. igitur hac trāfire cōstituerat, obfistentibus Turcis oppidanisque, cum classis Lusitanorum accelsit. Vbi nostros conspexere Imbij, exultantes insultabāt Turcis, tamquam venissent qui eos vlciscerentur. Nam quid aliud facient Lusitani, cum vos interficient, nisi quod nobis comedendos præbebunt? Efferebantur nempe ira in Turcas, a quibus continenti tonitru tormentorū multi ex exercitu exanimati fuissent. magna vero eo die crudelitatis imago fuit, cum qui a Lusitanis occidebātur, qui ad Imbios fortasse se recipiebant, vt in re subita attoniti ac timore perculsi, mandebantur statim in frustra dissecti. quamquā et fuere complures, qui cū peruenissent nando ad ripam, ne in illos inciderent, repetito natatu confugiebant ad nostras naues: scilicet, ne esca fierent monstrorum, captiuitatem in leui putabant. quo minore pretio, qua de Turcis, qua de Mombazensibus, duplex victoria nostris stetit. desiderati quattuor: saucij plures nullo mortis periculo: qui auditi omnes a nostris de peccatis eadem nocte. e Turcis cæsi fere centum. atque in ijs centuriones duo: capti circiter sexaginta: captiui non pauci Christiani, qui apud eos erant, libertati redditi: ærea tormenta viginti tria grandiora, et plura minuscula maximi pretij in captis triremibus reperta. nis

nu-

numinis tum in nauali p̄celio apparuit, tum maxime in articulo temporis, quo gestum est, ex improviso nostrorum aduentu: vt Turca ipse, se prius victum, quam hostem videret, fa- teretur. postero die (is erat Sancti Thomæ Aquinatis memoria sacer) egressi e classe Lu- sitani circiter quingenti Mombazam contem- dunt, et vacuam urbem nullo negotio intrāt. viæ angustæ vix duorum simul ambulantium capaces: tecta e saxis ac cæmento: pleraque al- to admodum fastigio, visenda exterius, tene- bricosa intus, & sine ordine descripta, vt tri- stes esse diceres domos sine Sole, & horrentes speluncas. hælere primo intra urbem, veriti nequis dolus subesset: dein vbi solitudinem vident, quodcumque possunt inflammant, mœnia demoliuntur et execranda delubra, & fanum in primis maximum, testudinarum, et peramplum: cui demolitioni dum operam dat captiuus quidam, haud dudum in pericu- lo tempestatis Christianus effectus, oppressus casu fragminis, indeque ereptus, paulo post inuocans identidem Iesum, et gaudens testa- tam esse in morte sinceram fidem feliciter oc- cūbit. Mombaza euersa, cunctis deinde eius na- uigijs, siue in littore, siue in naualibus, iniectus est ignis: post quæ Sosa Pendēsem regē in pos- sessionem regni restituit. Neque hic victoria finis. Postridie idus Martias cum victrix nauig- aret classis secundum littus, ingentem con- spica-

spica-

spicatur hominum multitudinem celeri fuga
 se ad mare effundentem, et protētis manibus
 elataque voce, vt exciperentur in naues oran-
 tem. Imbij videlicet persequerentur: quos Lu-
 fitani arcuere scloporum intentu, dum volun-
 tarij captiui recipiuntur. in his Alebechius
 erat, & alter ductor vnus e triremibus captis,
 Turcæ preterea instar triginta, & Mombazē-
 ses fere ducenti. at Alebechius, vt propior fa-
 ctus, Hispanica lingua, cuius erat callens, exo-
 rat admitti, sapienter excusans varietatem ca-
 sum humanorum, et incerta belli: malle se ca-
 ptiuū esse Christianorū, quorū humanitatem
 alias expertus esset in Hispania, quā Imbiorū
 cibum. narrabat idem Mombazensium regē,
 et qui apud eum primi magistratus vrbs, de-
 uoratos fuisse: duci complures captiuos eidē
 sorti destinatos. Hoc rerum statu, fecerunt sa-
 crū in littore sacerdotes, die Dominico, quin-
 todecimo ante Pascha: concionati etiam, &
 præstiterē alia, quæ similibus temporibus so-
 lent ad plurimorum salutem. eo die triremes
 captæ inter victores duces diuisæ in Indiā ab-
 ducendæ. ac primum Melindem appulsa clas-
 sis magna Melindensium gratulatione, tum
 Rex Præfectum gratulabundus conuenit, &
 Alebechium in Prætoria cum alijs Turcis, plu-
 resque e nobilitate Mombazensi victos vt
 vidit, Numquam tutum, inquit, Lusitanos fuit
 laceßere: semper laceßentes ferius ocyus ue
 pœna

penā dedere. hic Sosa forte Alebechio illu-
 dens, Quin tu inquit, Melindēsem despicias, ac
 fevero vultu intueris? Cui ille, Domine, Quic-
 quid agat asellus, vt assimulet equum, asellus
 esse non desinit. iuit posthac Melinden præfe-
 ctus classis causa officij, ut vicissim Regem
 salutaret, & alacriter acceptus a populo vni-
 uerso. Hic dissidium aliquod Sosam inter ac
 Mendem, ducesque item minores ac milites,
 in partitione prædæ cum esset exortum, & ma-
 gnum aliquod malum timeretur, sublatum est
 prudentia et auctoritate nostrorum: qui mul-
 ta etiam composuerunt in vrbe, quæ impe-
 dita erant. His rebus omnibus ex animi sentē-
 tia confectis sexto die ante calendas Apriles,
 septimo ante Pascha Melinde soluerunt, & trā-
 sito Aequatore die altero peruenerūt Lamū.
 mandauit hic Sosa Regem comprehendi reū
 læsæ maiestatis. igitur captus est, actusque ad
 remum dum de eo statuatur. Die ipso Paschæ
 sacrificauerē nostri ad Lamū, Sosamque præ-
 fectum tribunosque ac centuriones et pleros-
 que milites impertiere sacris: dein secunda
 navigatione naues applicuere Paten. vrbs est
 speciosa et ampla. imperat præfectus Siano re-
 gi, Patensi Principi, et Ampazensi, suis cū pro-
 ceribus ac ministris assistant sibi de Lamensi
 tyranno poenam ex legibus sumpturo. Con-
 structum est tabulatum elatius e terra: cir-
 cumstant cum armis Lusitani ducenti. hic

H h h

raptus

raptus ligatis post tergum manibus Lamensis, et alij fontes. Rex in subiecto tapete genua flectit. quæritur de eo, num velit Christianus mori: negans damnatur capitis: hac fere iudicij formula. Quandoquidem tu Panebaxira Rex olim Lami, perfidia tescelere contaminafti, cum Rocchum Brittum Præfectum Melindensis oræ maritimæ, aliosque Lusitanos quadraginta, viros mulieresque, inter quos et pueri permixti, Alebechio Turcarum duci dolo malo tradidisti, eique inito societatis fœdere amicam opem tulisti, ac maie statem regiam violasti, præpotens Philippus Rex, eiusque auctoritate Emmanuel Sosa Cothinus, caput tibi demi regnumque Lami, ac res tuas omnes publicari iubet: ac tuum deinde bustum volucris ferisque bestiis discerpendum ab ullo mortalium sepeliri vetat. qui secus faxit, proditoris eiusque pœnarum reus esto. Tale exemplum statuitur in proditorẽ amicorum, receptatorem ac defensorem hostium, ne alij deinceps ad talia audenda impellantur. Eodẽ supplicio affectus frater Cheliciæ regis, comes ac socius Turcarum. scissum eius corpus pluribus locis pependit, vt ostentui esset. in ministros duos Patenses eadem ratione animaduersum est. Perpetrato iudicio, pacatoque oppido, sacra hostia litatum: et quod militũ distulerat anniuersariam communionem rite exegit. quod factum similiter a Lusitanis militi-

litibus præsidij Patensis, multi que pacifica-
 ti in vrbe dissidentes: inter quos vnus acce-
 ptam alapam vlcisci cupiens iamdiu, dum rē
 diuinam audit, vltro venit in complexum ini-
 mici, ut ostenderet amicitia reuixisse. Quinet
 rierarchi duo, militari, vt fit, iactantia, dispu-
 tabant, vter prior adoriri ausus Turcicam tri-
 remem: et militibus (cum suum quisque ducē
 sequerentur) in duas partes distractis, res pro-
 xima periculo erat: sed hi quoque, vt præui-
 sis interrogationibus, ad liquidum explorata
 veritas est, nostris interueniētibus quieuerē.
 Ergo hi atque illi rite confessi perceperunt
 vna Eucharistiam, sacramentum reconcilia-
 tionis. Ceterum, Sium inter ac Paten Mon-
 dra oppidum Maurorum erat, multos iam an-
 nos contumax aduersum tributa, et studens
 rebus nonis, igitur hoc etiam Sofa solo aqua-
 uit. oppidani in naues nostras recepti, sed et
 firmata pax cum rege Ampazæ, vbi eum pa-
 lam fuit auxilio Turcis non fuisse. Sic compo-
 tis Melindensium rebus Socotoram legebant
 causa aquationis. Socotora insula est in Arabi-
 co mari non parua, nonaginta fere milliariū
 circuitu, vndique montibus cincta, tantæ al-
 titudinis, vt nubibus nullo tempore careant.
 incolas Christianos esse ostendunt nomina ab
 appellatione Sāctorum, & crucium gestamina
 ad collum. cetera gentis persequi non est præ-
 sentis scriptionis. piscibus viuit et pomis

agrestibus . alioquin infelix regio ac sterilis est. hinc denique classis discedens calēdis Maijs, ferebatur in Indiam secundo vento: & granis præda decoraque triumpho inuecta est Goana ostia eodem mense medio. Turcarum turba ad naues relicta: duces ipsi, quique erant nobiliores, coniecti in carcerem . iucundum Goæ spectaculum ductor Alebechius , quē tot iam menses inaudissent insidentem maria cū vastatione terrarum : magna utique victoria: et quales in veterum annalibus non adeo multas legas ita incruentas: sed non sine Deo. Talis nostrorum Melindensis expeditio trium mensium et dimidiati fuit. Postero item anno, ut mos gereretur Prætori, missi duo cum classe custode ac præside Malabaricæ oræ ad Mangaloris arcem: perutilis eorum opera militibus oppidanisque, ut Sodalitium Misericordiz per litteras Patri Prouinciali gratias egerit. Anniversario die assumptæ Deiparæ auditi milites centum triginta: multæque dissensionēs extinctæ. Verum anno tertio, quod ad hanc rem pertinet, ita accepi . Sex sacerdotes cum tribus classibus profecti, continendis militibus in officio Christiano & in obsequio Ducū valde vtilis fuere . antequam in Malabaricos finis intenderēt cursum, data opera est, ut remiges omnes eluerent confessione animarum labes. duodecim ex ijs nostro in templo lustrati baptisino. Catechismus, diebus Domini-

cis,

cis, vespertinis horis, exponi cœptus magno
 concursu, cogitur multitudo a concinentibus
 per urbem pueris, vno conspicuum vexillum
 præferente, non sine sacerdote Catechista. in-
 troductus etiã vsus, eos qui antecellunt alios
 doctrina, doctores designandi. hoc honore di-
 gni habiti duo: quibus etiam, vt alijs nõnullis
 insignia ad speciem præmia tributa. Ceterum
 hæc Goana domus, regij Xenodochij quod est
 illi adiunctum, procurationem habet: in eo sa-
 cerdos cum socio versatur: at cum classis e
 Lusitania venit, Nouitij subsidio mittuntur. Po-
 pularis quidam est Goæ morbus ita atrox,
 vt nulla olim præterflueret hebdomada in
 ualetudinario funeribus vacua. sed sacer-
 dos ille iam conficere nouit medicamentum
 adeo efficax, vt nullus fere eo morbo moria-
 tur. et curantur quidem corpora, sed multo
 magis restituitur ægris animæ salus: vt ex ijs
 multi, permoti nostrorum pietate & exemplis,
 vbi penitus conualuere, nuntium sæculo re-
 mittant. Templum porro nostrum, vt est in ma-
 xime opportuno vrbis loco, tam multos inuita-
 bat, vt plures excluderentur: nunc laxatum
 est, auctumque instrumento multiplici, siue
 ad vsum aduentorum, siue ad ornatum alta-
 rium sacerdotumque: eleemosyna hæc ad ope-
 ram collata octo millium octingentorum vn-
 denonaginta aureorum conficit summam. fa-
 cilis coniectura, quantum adijciat ad colen-
 tium

rium religionem magnificentia templi. Iam
 ut de ijs audiatis aliquid, qui in nostra aede,
 quæ ab Iesu nomen accepit, ad eum conuersi:
 plures singulis annis celebrati baptismi. Cele-
 berrimum totius anni referunt Ianuariæ ca-
 lendæ. sub tribus signis catechumeni ab sua do-
 mo ad nostrum templum procedunt, agmine
 visendo. primo anno Christi fidem complexi
 octingenti viginti: in quibus Brachmanes ali-
 qui nobiles, & tres quattuorue e Turcis, quos
 captos diximus in Melindensi expeditione, ac
 pueri duo, qui nunc in Conuictorum Collegio
 instituuntur. Altero anno, quattuordecim su-
 pra septingentos. Tertio, centum viginti: im-
 minuto numero propter sexcetos, qui ad Col-
 legij templum baptizandi die sacro vndecim
 millibus virginum accessere. Sed in re Chri-
 stiana augenda, quiddam accidit minime silen-
 dum. Filius pictoris tenera adhuc ætate ado-
 lescentulus, cum Crucē pingeret contra Go-
 nas leges (an quod Ethnicis id facere nefas?)
 deprehensus est. Cum ergo duceretur ad pa-
 trem Christianorum, eum de quo olim memo-
 rauimus: Nihil esse respondit, quod seuerius
 secum ageretur libentissime suscepturo Chri-
 sti fidem, quam fere anno cupiebat. sed pater
 ipse ac propinqui (est enim ampla cognatio
 ne, & opulenta) ingenti cum indignatione Præ-
 torem conuenientes, et publicos magistratus,
 iniuriam sibi factam conqueruntur: vi abre-
 ptos

ptos pueros e sinu parētum fieri Christianos,
 (antiqua est querelæ formula his locis ac fre-
 quēs) Ergo accitus puer in itinere obuium pa-
 rentem habuit, cum lamentantium & ab egre-
 gio consilio deducere studentium turba: at ip-
 se animum firmauerat. igitur interrogāti Præ-
 tori in iudicium confessu, Num qua ui compul-
 sus esset ad studium Christianæ religionis: nul-
 la humana respondit. Quin ego ipse me ad il-
 lam excitari sentio interiore impulsu. Tum du-
 ctor satellitum: Si tu, inquit, parentē vis sequi,
 nihil moramur: te foris præstolatur: ad eum
 sine metu ac fraude egrediaris licet. At ado-
 lescentulus magni animi, Ego parētem alium
 non cupio nisi Deum ac Patres Societatis: hos
 sequi obfirmatū habeo, a quibus efficiar filius
 Dei. Excepit has voces Prætor, eumque per-
 amanter complexus. Macte (inquit) puer ista
 virtute: ego te de sacro fonte suscipiam. Auxit
 hæc res vulgata multorum pietatem: et spes
 est fore, vt quoniam magno in amore est puer
 apud parentes ac necessarios omnes, rectum
 iter vitæ plerique ingrediantur eo viam mon-
 strante.

COLLEGIVM SANCTI PAULI.

ETSI MVNVS est Collegij proprium in-
 stitutio Christianæ iuuentutis (fuerunt an-
 no primo socij octoginta, dein quinque addi-
 ti, postremo sex: vt essent nonaginta vnus) ta

H h h 4 men

men ad Christi ouile adducendorum plurimum
 quotannis studia non intermittuntur. ita sta-
 tis temporibus egrediuntur fratres Goanam
 per insulã, oppidaque propinqua, qui animas
 quærant. et pulchra species fuit, cū vno egres-
 su adduxere trecentos. bina præcipua sunt an-
 niuersaria bap̄tismata. die qui honoratur me-
 moria sancti Pauli conuersi, primo anno ba-
 ptizati septingenti, trecenti secundo, de ter-
 tio confuse accipi in vniuersum Christo se ad-
 dixisse septingentos. bap̄tisma alterum sollem-
 ne, die festo vndecim millium virginũ. sexcēti
 hoc die vltimo anno per salutarem aquam
 geniti Christo. vtroque die ingens multitudo
 mortalium frequentatium sacramenta. quam-
 quam etiam litterariæ exercitationis specimē
 datum: siue cum primo anno sancti Pauli con-
 uersio in scena agitur: siue cum de rebus gra-
 uissimis positiones publicæ sustinentur. huc
 pertinet Iusti & Pastoris in oppetenda morte
 pro vera religione pietas & constantia lucu-
 lenter exhibita, in magna virorum illustrium
 & ciuium corona, e quibus nemo lacrimas te-
 nuit. At secundo anno die altero post idus Sex-
 tiles, habita oratio de Dei genitrice ad cele-
 stem gloriã euecta: et dialogus recitatus a pue-
 ris pro captu ipsorum: quo etiam die puer an-
 norũ octo, haud multo maior, varie excussus a
 quinque interrogantibus, quasi iam doctus,
 plaudente populo, adeptus est insignia doctri-
 næ Christi

nã Christianã. Doctrinã autem Christianã ex-
 positio, quoniam huc incidit sermo, singulis
 diebus Dominicis in templis, triremibus, &
 custodijs publicis valde frugifera est: ad eam
 edocti pueri instituunt domi mancipia, et fa-
 miliam suam quisque omnem, at ipsi ad reli-
 gionem, & religiosam vitam adeo propensi, vt
 Societatem nostram plerique cupientes tãdio
 morã in varia Cœnobia sint ingressi. tribus
 primo anno ad nos patuit aditus: Ad huius
 Collegij curam spectat Corani insula, itemque
 seminarium puerorum fere octoginta: vtro-
 bique bini, sacerdos cum fratre versantur. fru-
 ctum per vos ipsi conijcere potestis. datur &
 opera ciuibus in templo confitentibus. feria
 quinta sanctioris hebdomadã fere quotannis
 milleni participant Dominicã cœnam. repe-
 terem anniuersariam pompam supplicationis
 Anastaticã, nisi meminissem descriptam anna-
 libus primis: tantum quod horum trium an-
 norum primo anno Nabuchodonosoris statua
 enormis magnitudinis spectabilis fuit. Homi-
 cidium interea iamiamque perpetrandum pã-
 sta mercede prohibitum. restitutum ãs alie-
 num cuius summa mille amplius aurei nummi.
 Mirum accidit puellã, ex quo vim agnoscas
 prædestinationis diuinã. filia honesti ciuis cũ
 esset in confinio mortis, narrauit domesticis
 somnium. Venerat vnus e Patribus meo acci-
 tu, qui audiret confitentẽ: negauit auditurum
 quod

quod semichristiana essem. Proinde, quicquid sit, aduocate mihi sacerdotem. Accessit vnus e nostris, & edoctus ordine somnium, quærendo cõperit, eam, cum Malacæ esset cum alijs pluribus ad baptismum admota, iamque salc in os haberet immissum, repentino hostium aduentu, excitato tumultu, cum omnibus dif- fugisse nondum aqua tinctam. gessisse se hæc- nus pro Christiana, sed vere (vt audiuit in quie- te) non plane Christianam esse. igitur mirante familia & Dei collaudante misericordiam in- tegrum sacramentum accepit. Ceterum anno secundo extremum diem expleuit Pater Ludo- uicus Pinerus: quadragesimum sextum ætatis annum, vigesimum quintum Societatis age- bat. iamdiu explicabat conscientia casus ad- mirabili quadam subtilitate, et, quæ nihil cla- ritati officeret, breuitate, ac veritate doctri- næ. obseruator nostrarum legum vsque ad exē- plum: sic segregatus animo a rebus præsentis sæculi, vt omnem dirigeret mentem ad cogita- tionem æternitatis futuræ. Anno tertio Patrē Melchiorem Azeuedum amisimus, multos iã annos Ministrum in Collegio egerat. sollerti vir ingenio & perspicaci, vt qui nihil ignora- ret quod domi ageretur, ac domesticos pro- uidentia quadam contineret in officio: quod si opus esset, etiam pœna. ceterum se, vel ex ip- sius admonitu nominis, cunctorum famulum esse meminerat.

D O.

DOMVS PROBATIONIS.

A ROSARIO dictam inuenio primo anno, duobus posterioribus a Virgine concepra: propter sacellū, credo, domesticū cōditum ornatumque ære Emmanuelis Sosa Cothini Prætoris, et cōceptæ Virgini dicatum: quamquam ipsa domus etiam amplior et commodior reddita est. postremo autem anno ineunte, cum præsepe fecissent Nouitij ad venerationem excitandam, inflammatum est: accurrerunt plurimi ad extinguendum incendiū: quin et Prætor ipse equo vectus, vt opem ferret: iamque adscendum parabat comprimendo igni, ni Rector inhibuisset. discedens tamen bonum animum habere iussit: abs se enim damnum resarcitum iri. Sed Gaspar Vega pro incensa sua ergo nos benevolentia conuētum moderatorem domus orauit, vt ne ad reficiendum sacellum alterius pecunia, quam sua vteretur: quod si non impetraret, nostræ amicitia renuntiaturum: ita obsisti non potuit. statimque trecenti aurei ab eodem oblati. eadem causa duos excitauit, vt singuli centes: ut mulier mitteret quinquaginta. igitur sacellū incendi nterfuit, quo magnificētius resurgeret, ac plurium liberalitatem experiremur a. alieno dissoluendo. Quinet Prætor ad sacellū usus columbarium multatitium attribuit. unde

de

de redivus annuus aurei centum. At alius quidam pietate et opibus clarus binos millenos sponddit in annos singulos: iamque res soli comparare incepit censui stabiliendo. itaque domus plurium sociorum in posterum capax erit. ex hac domo aliqui Coculini versantur. locus est haud ita pridem nostrorum quinque Martyrum sanguine nobilitatus. ita, vere dictum a Patre Beruo, irrigatam terram martyrum sanguine educturam nouam segetem Christo: et, paulo ante beatam mortem, recte designatum ab illis locum templo. nempe ædificatum vbi dixerant: eique a Domina nostra Martyrum nomē impositum, ut attigimus abhinc anno quarto. dicatum est anno primo septimo idus Maias, magno tota e Salsethide virorum mulierumque concursu. nonnulli quin etiam viri illustres venerunt Goa, vt sua dignatione honoratiorem facerent diem. ceterum eo die: at mense Augusto die assumptæ Virginis, decem: Septembri natali eiusdem die vndecim, in Christianorum numerum adscripti. nec caret admiratione, ita pertinacem olim gentem deditamque superstitionibus, vt propterea nostris ferro abstulerit vitam, pance oblitam sui exuta feritate Christum induere. Sed pretium est inclyti sanguinis. magna spes est, vt tam lætis initijs reliqua consentiant. templum certe ipsum etiam Ethnicis, e quibus vnus pecuniam dedit conficiendæ lampadi, celeberrime

lebre videtur. Utinam ipse ac ceteri qui versantur in tenebris, corda præparent ad excipiendam lucem claro cælo diffusam. Ceterum nouissimo año Pater Didacus Aluarezus post triginta sex annos in Societate vtiliter transactos inter homines esse desijt. Erant in hac domo, anno primo, quinquaginta quinque: altero triginta duo: postremo, viginti septem.

COLLEGIVM RACCHOLANVM.

IN CAPITIBVS anni postremi a Margano appellationem habet: an propter per amplum oppidi templum: an propter oppidanos maxime, vt his locis, locupletes pios et nobiles: anno quidem postremo ex collata pecunia emerunt redditus annuos trecenum aureorum pauperum leuamento. Ceterum de hoc Collegio (quod iam notum est diuisum esse in sex veluti curias ac Sedes) exquisitius scribere difficile negotium est, nec fortasse necessarium. referentur multa generatim. singulatim, vt res feret, pauca ponentur. In tota Salsethide, secundo anno, lego esse Christianorũ millia amplius viginti tria. paulo distinctius anno tertio, de quibusdam pagis oppidisue. Vrlini tria millia sexcentos: ut desint tantum quingenti viginti ad reliquam oppidanorum summam. Verna mille. Raccholi totidem, ac præterea ducentos. Anno tamen secundo accepi

cepi vniuerse in hac peninsula ter mille octingentos sexaginta quinque ad Christum conuersos: instrui præterea ad fidē mille quadraginta. atque, vt detexam nonnulla, Margani venire ad baptismum anno primo octoginta, altero centum quinquaginta, tertio tercentū: inde tamen Goā aliquot eadem de causa missi. alibi primo anno ducenti: et centeni duobus in locis: denique alio quodam in pago nouem supra centum: Vernæ quinquaginta: Deusmæ anno secundo trecenti: quingenti Vrlini: Coluæ quadraginta: Raccholi tertio anno viginti. Sed et pagi nonnulli decreto publico statuerunt suscipere Christianam fidem, ea lege, vt qui secus sentiant, discedere cogantur: vni Cincino nomen est: hic baptizati simul eodem die quingenti: alteri Betalbari: etsi aliquid turbatum hic erat, vt catechumeni respicerent post tergum: sed magister fuit officij metus. e quatuor pagi partibus tres lotæ salutari aqua. Nemo (vicus est) totus Christianus effectus. Quinet anno tertio nouem circiter pagi a sacerdote qui Belsami degit, fuerant adiuncti Christo: sed diabolus illud suum tenuit, concitauit turbam, vt noster differretur, quasi cogeret, non doceret: at Veritas non opprimitur mendacio: qui falso accusauerant conuicti, et culpam confessis facilis noster in danda venia fuit. Proferendæ in hac piaga Christianæ religionis, secundum Deum, auctor ea, quæ in
vni-

vniuerso orbe interimendæ omnis hærescos,
 Maria Virgo. quod ipsum indicat eius nomini
 fere omnia consecrata, et quæ in dies statuun-
 tur vbiq̃ue templa. de sanctæ Mariæ ad Niues
 in Raccholano cognitum est sæpe. Cincini ex-
 truitur ædes nasceti Deiparæ sacra. Masfordæ
 altera. Margani, quamquam Sancto Spiritui
 dicatum est templum, in eo tamen templo pul-
 cherrima est ara et tabula Virginis conceptæ.
 Sed celebre præter cetera eiusdem Dei geni-
 tricis religione templum miraculisque (de lo-
 co nihil appositum) ad quod adjacentibus ex
 omnibus pagis, ipsa etiam ex Goa diebus Sab-
 bati plurima frequentia est: sic tamen, vt quo-
 niam adhuc ædificatur, suum quisque lapidẽ, e
 numero licet Brachmanum, capite aut hu-
 meris ferant. fit sacrum, concinuntur litaniæ
 Dei parentis, exponitur miraculum. secun-
 dum hæc, accidit aliquando, vt eodem die e
 remoto admodum recessu decem millia saxo-
 rum conuectarentur: et erant nonnulli Ethni-
 ci inter Christianos immixti, mirum qua sa-
 cram ædem omnes veneratione prosequantur.
 ægroti, egentes, ærumnosi, huc vota sua confe-
 runt, huc precatore allegant, hic propitium
 habituros diuinum numen arbitrantur. ita
 quamplurimos videas, cum intersunt rei di-
 uinæ, candelam accensam manu gestantes: et
 euenit quiddam interdum, quod erit pretium
 meminisse. Vir tenuis vnusque de multis, haud
 dudum

dudum Christianus (sesquiannus erat) prapotentem hominem grandis pecuniæ gemmarumque non parui pretij debitorem habebat: nec agere poterat ex syngrapha, quæ nulla erat: ac ne producere quidem testes: et cum appellaret fortasse, non audiebatur. igitur statuit Dei genitricis auxilio uti ab ope hominū destitutorum patronæ: ad eam conuertit preces, eique commendat causam suam: nec spes fefellit: aliquot post diebus, is qui debebat sponte accersito fidem suam exoluit: neque hic immemor beneficij non exiguā eleemosynā Domine dedit. conduntur etiā colunturque aliorum calitū domicilia. Colux sancti Ioānis Baptistæ ita inclytū est, vt votis quoque damnet, eos præcipue, qui liberorū desiderio tenentur. illud minime prætereūdū, cū Masordæ prope-ratur sacra ædes, cecidisse tectum, eodemque casu traxisse secum opifices triginta. id quia fuit sine cuiusquā offensa, excitauit multorū studium ad ferendam opem, & ad operam cōferendam, vt die festo beatissimæ Virginis dedicari posset. quo die multi Goā venerunt, & cum pluribus e nostris Pater Prouincialis: prælata est frequenti omnium cœtu imago Deiparæ e compacta materia, similitudinem marmoris æmulante gypso, pulcherrima arte: eam vir nobilis, vt Goam transferretur, curauerat faciendam: mox mutato consilio Masordanæ Virgini donum dedit. quanti sit, hinc æstima-

æstimabis, quod regia corona, quæ in capite
pueri infantis, constitisse fertur aureis septua-
ginta. Iam singula templa statis diebus maxi-
me celebrantur: vt Raccholanum nonis Au-
gusti, quo die semper trecenti communicant:
totidem Margani ferijs Pentecostes: quamquã
et reliquo anno non deest suus numerus fre-
quentantium sacramenta, diebus festis. addi-
tur sollemnis ad Raccholi ædem supplicatio,
concio, & diuerberatio corporis Quadragesi-
ma sexta quaque feria, tam magna multitudine,
ac pietate virorum mulierumque, vt opi-
nionem vincat. at dies Parasceues celeberrimus
fuit: cum scilicet prætensis simulacris
cruciatuum Christi, plangentium gemitus, fe-
minarumque ploratus & querelæ flebiles au-
diebantur. hoc vero commune esse omnibus
Collegijs Sedibusque satis sit nunc tantum
indicasse. augent interim religionem populo-
rum, iuuentutis quæ a nobis instituitur, in
recitandis dialogis, acutisque sermonibus
qui speciem habent dramatum, ingenium at-
que industria: vt de Angelorum erga homines
officio ac pernegili cura, primo anno, medio
Augusto. quo etiam die, explicatum pro tem-
pore mysterium Angelorum Dominæ ascen-
dentis in regnum. die eodem, anno altero,
confutatis Brachmanum singulis sectis, osten-
sum est Christianam religionem esse omnibus
iure optimo præferendam. at natalitia nocte

exhibitus vulgo Adæ lapsus, cum quo etiam
 cecidit genus humanum: latum cogitantibus,
 hæc agi ab eorum liberis, quorum parentes
 auique sic a via deflexerant, vt dicitare non
 erubescerent malle mori millies, quam profi-
 teri nostram fidem. nam etsi non desunt adhuc
 perfidiæ tenaces, vt qui ex ipsorum genere a-
 gnascantur Christo, non aliter ac si essent mor-
 tui, lacrimis prosequantur: tamen mollescere
 incipiunt, vt cognatos pueros orbos parenti-
 bus nostris offerant baptizandos. magnâ apud
 nouam hanc sobolem venerationem habet An-
 gelus custos: ei celebre extractum est altare
 Margani in templo: cui Ethnicus quidam pal-
 lium ex holoserico intertextum auro dona-
 uit. Audistis olim hanc peninsulam fuisse ve-
 neficiorum feracem: nec dum stirps omnis eli-
 sa est. ipsi tamen Ethnici (quis crederet?) ve-
 neficum ad nostros detulerunt testium multi-
 tudine conuictum. ex eo argumentari licet
 quæ sit pietas Christianorum. mitto pro eorû
 facultatibus, priuatim et publice adiutam ædi-
 ficationem sacrarum ædium in singulis fere
 pagis Salsethidos, quos scitis esse compluscu-
 los, delatamque materiam humeris: cum die
 quodam Dominico ieiunij verni sacerdos
 pauperes commendasset, fuere qui inuentos
 per vias quasi viritim diuiserunt in domos o-
 pulentas binos aut ternos pascendos vesti-
 dosque: vnoque die subleuati quinquaginta.
 quæ

quæ fama cum exisset, e uicinis terris ad eadē
subsidia corporum non pauci conuolarunt. af-
flat venenum antiquus serpens, sed aduersus
præsumpta remedia nihil nocet. Leue fortas-
se fuerit auditu quod sequitur, sed cum acci-
dit alicuius momenti videbatur. Implicuerat
se serpens in arboris raram, tresque iam men-
ses in eodem vestigio hærebat impastus: mi-
rum hoc primo alienis a nostra fide: dein ad-
miratio in religionem celsit: eum pro numi-
ne venerabantur, id cum audisset sacerdos e
Christianorum sermonibus, iussit excetram
interfici: quamquam multi non auderent at-
tingere, quod diabolum esse vereretur. Vtilis
ad retinendos in fide recens conuersos expli-
catio Catechismi. Quidam necessitate com-
pulsus se ad Mauros contulerant, non magna
laude constantiæ: rediere mox reuocati: qui-
bus unus cū vxore matre fratribusque ea ani-
mi altitudine est, vt potiorē ducat inter Chri-
stianos paupertatem, quam inter aduersarios
quantamlibet copiam rerum. Duorum ægro-
torum (quod sit scriptum) primo anno, Deus
respexit fidem, cum post recitationem Euan-
gelij valetudinem receperunt: ex his al-
ter usum etiam linguæ, quem antea amise-
rat. At viro nobili, anno secundo, cum in mē-
tem venisset fore: vt conualesceret, si eluceret
animam confessione, hæc ipsa cogitatione est
melius factum: quam etiam ad exitum perdu-

xit. neque hoc caruit admiratione. Vir extrema ætate (octogesimum agebat annum) venditis iam rebus vt pecuniam offerret fano idolorum, terram Maurorum cogitabat, vt inter eos emitteret animam: cum in eo res esset, ipseque appareret ex vultu tacito plenus maroris, allocutus eum est noster molli sermone, paulatimque eo deduxit, vt mutato consilio indueret Christum: sanequam vtiliter: biduo expirauit. quod et mulieri cuidam contigit pronectæ ætatis sponte conuersæ. quamquam et alia iam annorum nonaginta vltro baptismum petijt: voluitque legitimo chirographo sibi dari fidem, vbi diem clausisset, sepultum iri in templo. Magnum alterius mulieris constantiæ exemplum. Nondum Christiana erat, esse cupiebat: voluit maritus esse sibi comitem ad Mauros abeunti: detractauit propositi tenax: elapsis aliquot diebus vir noctu reuertitur, et recusantem sequi verberauit, vulnerauitque in mortem: mox accitus sacerdos baptizauit, et (mirum dictu) non multo post valetudini reddidit. quod vbi maritus resciauit, sic immutauit mentem, vt fieret etiam socius eiusdem religionis. Nunc de adiutis Lusitanis, siue cum ex inimicis sunt amici, siue cum restituuntur quæ iniuste possidebantur, siue cum pietati se totos dedunt, dicere supersedeo, rebus Indorum præponderantibus. Raccholi Seminarium est alimentario-
rum

rum puerorū vsque ad certā ætatem: auterūc
 illud, ac simul Christianorū cœtū, primo anno
 viginti, ex ijs, quos mortui parētes nec ita di-
 uites nec pij reliquerant in angustijs rei fami-
 liaris et in tenebris prisca superstitionis. do-
 centur hic etiam, sicut et Margani (e quibus
 Brachmanes plerique) prima elementa litte-
 rarum et Christianæ doctrinæ. pij admodum
 omnes: celebrant sacrosancta mysteria qui-
 bus per ætatem licet: obeunt et diebus festis
 finitimos pagos, vt communicent quod didi-
 cerunt: quin et docent rationem confitendi.
 testis inter ceteros, verula quædam, sed nuper
 infans genita Christo: quam sacerdos repertā
 ignaram ac rudem, vt nesciret excutere la-
 tebras conscientia, dedit puero instituendam,
 dieque postero audiuit ratione et ordine cō-
 fitentem. Solent iidem cēsere eos, qui sine cau-
 sa negligunt rem diuinam, ita seuerē, vt ne
 propinquos quidem excusent. in eundem or-
 dinem sunt referendi duo, qui auiam ætate fe-
 re decrepita edocuerunt, instruxerunt, ac suis
 quodammodo brachijs (quoniam pedibus vt
 non valebat) adduxerunt ad sacrum fontem.
 Huic Collegio adnexum est nosodochiū, quo
 cum confluunt Christiani plurimi corpore af-
 fecti, datur opera, vt ex animis etiam morbi
 peillantur. Ita, si recte inspicias, in Raccholi
 Marganiue Collegio (vbi fuere singulis annis
 socij fere quinidemi) nullam materiam deesse

370   P R O V I N C I A
intelliges approbandæ nostræ professionis.

COLLEGIVM BAZAINI.

HOC QVOQVE Collegium aliquot
Sedes adiunctas habet. atque e singulis
sui fructus existunt. in omnibus his locis rari
admodum non Christiani, ac fere nulli. duæ
sunt puerorum classes: in vna legere docen-
tur et scribere, in altera ad humaniores litte-
ras informantur. sed antequam venio ad cu-
ram, quæ proprie posita in Indis, communia
quædam attingam. Igitur in carcerem & va-
letudinarium collatus vtiliter labor. restituta
quattuor aureorum millia domino nescienti
sibi quicquam abesse. e captiuitate vir vnus
atque alter pretio redempti. obuiam itum
seditioni, et coniurationi cuidam in urbe ex
occulto vires capiēti in multorum interitum.
Puella nobilis iuueni non æqualis condicionis
nuptiarū chirographum dederat, ex quo gra-
ue rixarum surrexisset incendium. sed hoc
etiam periculum nostrorū prouidentia depul-
sum est. confessions generales auditæ vno an-
no amplius cētum viginti. e pacificationibus,
quibus vnus filij cædem, fratris alter desijt vel
le vlcisci, et duo præterea ex mutua prouoca-
tione ad pugnam, reuocati, aliquæ sunt, quæ
distinctam narrationem merētur. Mulier cap-
tiua inter dominos coniuges falsas causas fini-
xerat

xerat ad discordiam, virum nempe cum alia rem habere: quod vxor (vt non facile hæc nuptæ ferunt) sic doluit, vt maritus innocens fu- renter irasceretur, nec parceret minis. is po- stea cum comparasset pugionem, credidit mu- lier, vbi rescivit, sibi necem intendi: hanc por- ro vt præueniret, effugeretve, sese ex fenestra præcipitem dedit. accurrerunt vicini, eamque detulerunt in aliam domum. eo cum venisset sacerdos, solatus est animi ægrã, & paulopost propinqui reduxerunt ad virum, docētes quæ causa fuerit emendi pugionis, & captiux frau- de detecta. At maritus alter (quæ natura ze- lotypia est) vxorem infidelitatis falso suspectã tollere constituerat. igitur, præfatus iracun- dia causam venenum ebibere iubet: pudica mulier Crucifixo coram falsam esse suspicio- nem iureiurando affirmat: nihilominus bibe- re cogitur: quod cum parũ esset validum, aut non læderet insontem, efferatus animus, cuius- dam admonitu, herbam dat ad vescendum fu- turam causam tam præcipitis necis, quam si ferro vrgeretur: cõtra factum est: extinxit ex- oluta aluo vim veneni grassantis. quam diffi- cile est cohibere iram, vbi semel erupit. tun- dit miseræ corpus sacco arenæ referto adeo atrociter, vt reliquerit pro mortua. ipsa inter- ea non vocem mittere ac ne gemitum quidẽ: tacitis clamoribus Deum inuocare innocen- tiæ testem. Scelus ipsum suo se pondere prodi-

dit: et sacerdos, cum virum docuisset in quanto errore versaretur, perpetuam concordiam & pacem firmavit. Præfectus oppidi, vir numerosa cognatione & nobilitate præpollens, nocte quadam affectus fuit vulneribus, quæ attulerunt mortem: et quia facile erat interfectorem inuestigare, & causam interficiendi: ex quo emanabat latius malum: vno e nostris auctore, is qui moriebatur nõ ignouit solum inimico, sed & testamento cauit ut se mortuo criminatio inualida & res omnis muta esset. Iã, vt propius accedam, crescit quotidie neophytorum pietas ac numerus. primo anno Bazaini accessere ad baptismum mille ac trecenti: quadringenti anno secundo: tertio centum triginta: sed & in Sede Tanaensi viginti duo: in Ecclesia sanctæ Trinitatis quadraginta: in sancti Thomæ ducenti: hic apud turbidos, motus quidam intumuerat, sed veritate compressus est. hæc species facti. Adolescens claræ genere Patrem cõuenit, Christianum se fieri velle profiteretur, tondet noster capillum (illa enim catechumeni nota) at nouerca, vt primum vidit, excanduit. ducit ad Præfectum, queritur a sacerdote iniuriam factam, inuitoque adolescenti attonsum crinem, vt videretur esse candidatus baptismi. it ad Collegiũ Præfectus, grauius exoptulat. sed vt alij catechumeni rem vti se habuerat narrarunt, euauit mendaciũ, ipsoque suscipiente adolescens baptizatus est.

Ponam

Pōnam in hoc genere rem non magnam, sed
auditu iucundā. Cathecumenus erat senex ea
ætate ad quam paucissimi perueniunt: præme-
bat annum centesimum vigesimum: differeba-
tur ei baptismus priuatus, vt celebratiorem
faceret publicum. sed interea cum deficerent
languenti vires, exorat absente sacerdote
eius interpretem, vt aquā rite aspergat, ante-
quam occupet mors. mox cum reuertisset sa-
cerdos, diligenter quærit an ratus esset bap-
tismus: quod vbi comperit, profusus præ læticia
lacrimis, non poterat expleri animus Deo gra-
tius agendis: biduo post solutus corpore est. Iā
illud non reticendum: cum quæreret is qui ba-
ptizarat, quot annos vixisset, vnum respondit:
excipienti, quare ita loqueretur, qui venisset
ad vltimum ætatis humanæ: quia (inquit) an-
nos ceteros, quamlibet multos, fui, non vixi:
nisi hunc vnum, quo meum Deum agnosco. illa
enim vera vita est Deum nosse & eius filium Ie-
sum Christum. egregia vero vox & Christiano
Philosopho digna. Ceterum interdum Deus ta-
lem vim impertijt baptismati, vt corpori quo
que restitueret salutem: sic vno in pago ali-
quam multis anno primo. quo a paganis reli-
quis animaduerso, orarunt dominum loci Pa-
tres adduceret, qui animis simul corporibus-
que mederentur. sed & puer a genitore alla-
tus conualuit, cum antea recipendæ valetu-
dinis spes nulla, aut per exigua esset. De anno
postre-

postremo hoc narratur. Instituebatur quidam ad fidem: is cum fere ageret diem extremum, ad Virginem gratiarum defertur (est ædi nomen) a sacerdote sancte abluitur: nec mora affurgit, ac sine cuiusquam ope ambulare incipit, toto personante templo Dei laudibus, ac Virginis matris: in cuius etiam laudes sabbataria preces instituta vocum ac sonorum suavissimo concentu. quin et tribus alijs vitam animis tribuens aqua morborum e corporibus depultrix fuit. quamquam a matre gratiarum multa alia beneficia profecta sunt. Virum vxor adduxerat captum omnibus membris resolutione neruorum: Lusitanus attulit puerum infantem ancipiti morbo laborantem: super hunc atque illum vt sacerdos salutare pronuntiauit Euangelium manibus impositis, bene habuit vterque. Lusitani alterius puer huc accessit, quem destituerat facultas loquendi, cum perseverasset triduum, linguæ nodis solutus loqui cœpit. Mulier ita debilitato corpore, vt neque ingredi nec stare posset, nisi a quattuor sustentaretur, cum crebro portaretur ad templum, in pristinam restituta valetudinem suis aliquando discessit pedibus, nullius opem requirens. Multis confessio, vni qui ex graui ruina crura luxata habebat, manco alteri ac debili iamque desperato a medicis, res diuina quam fieri orauerant suo nomine, vtilis fuit ad valetudinem recipiendam. eas ob causas mire auctum.

auctum instrumentum sacrum: sed attributa
 etiam pecunia ad ædificationem Collegij pro-
 mouendam. Ceterum secundo anno ante diē
 quintum calendas Martias Pater Emmanuel
 Gomesius anno ætatis sexagesimo tertio, cum
 trigessimum in Societate atque adeo in Salsethide
 posuisset; morbo ac laboribus absum-
 ptus est. de hoc ita accepi, nihil fere tā magni-
 ficū dici posse, quin eius virtute superetur. nō
 facile quēpiā reperias, cui magis cordi fuerit
 conuersio populorū: sic e tam multis millibus
 peninsulæ huius quæ acceperunt Christū, pars
 dimidia doctorem illū fidei ac ductorem agno-
 scūt, aut patrē potius omnes: ita cunctis pro-
 spiciebat, quæ essent necessaria vitæ. erat peri-
 tus linguæ et priscarum superstitionū gentis,
 quas efficaciter refellebat: ita Salsethidos Apo-
 stolum merito dixeris. in cultū ornatūque tē-
 pli, quē interdum sua manu conficiebat, inge-
 niosus ac splēdidus: nomen templo ac venera-
 tio ab sancta Anna: frequens huc turba venie-
 bat ac votorū sponsonē obligata. ipse autē re-
 ligiosos omnes nostros externosque peraman-
 ter excipiebat: parcus cum solus esset, erga
 alios pāne largus. rem Bandoranam procura-
 bat (Christiani illic ad quattuor millia) Goa-
 nos præterea et Iaponios annuos aliquot cen-
 sus: et in his tamen omnibus tricis semper
 suus. itaque animo pacatus, ac si perpetua
 quies esset: sic deinde modestus, ac de rebus
 suis

suis raro ac modice loquens, ut quod de The-
 bano Epaminonda Spintharus Tarentinus
 scientiorem a se eundemque breuiloquentio-
 rem neminem visum, de Emmanuele Gome-
 sio diceret aliquis, paucos fuisse, qui iuxta age-
 rent tam multa, et tam pauca proloqueren-
 tur. scilicet quo profundior est annis tacitur-
 nior fluit. Sacrum faciebat adeo religiose, ut
 qui maxime. sacerdotium non cepit nisi ius-
 sus, ut plus proximis prodesset, ante obitum
 annos septē. itaque moderabatur animi motus,
 ut etsi natura factus natura biliosus, et procli-
 uis ad irā, māsuētissimus esset. pectoris deinde
 cādidi, aperti, ac simplicis, cū quo Deum ser-
 mocinari frequenter arbitrarere. quadriduo
 ante mortem, præsumptis subsidijs salutis, de-
 lirare cœpit, et loqui aliena: sed ita, ut cupe-
 res eiusmodi multorum esse sapientiam. nul-
 lus sermo, nisi de Deo: Deum tantum dimi-
 diata eius verba, nec satis integræ sententiæ
 sonabant: ut appareret tamen ordo, et intelli-
 geres pias uiti cogitationes, quæ sedem sibi fi-
 xerant in pectore, decurrisse ad labra. omnino
 si eum nescires emotæ mentis violentia mor-
 bi, diceres apud se esse. mirum interim quam
 dissolui vehementer cuperet, et esse cum Chri-
 sto. sic magnæ animæ e corpore proficiscuntur.
 talis ac tantus summum sui in Societate no-
 stra desiderium, magnum his terris, quæ ma-
 xima ab eo acceperunt beneficia, reliquit do-
 lorem

lorem. Anno proximo Antonius Macedus frater decesit magni vir exēpli: et Domina Isabella Aquiaria huius veluti Collegij patens, cui facultates suas omnes reliquit: e quibus millenu m tricenum aureorum vectigal confici possit. sepulcrum esse suum voluit in nostro templo, et nos ei honoratū fecimus funus, colaudantibus ciuibus gratum ac memorem animum nostrum non exigua nec simulata significatione pietatis.

CIA VLI SEDES ET DAMANI.

V̄T HAEC DVO oppida iam a Christianis coluntur (suere utrobique nostri plerūque seni) nihil magnopere est, quod laboretur in quærendis animis, sed tantum in confirmandis: ne se ipsi subducant ab obsequio Christi: et Lusitani plurimum adiuuantur. et sane in hac Prouincia (vbi vberrima materia variarum narrationū) inculcare, in his oppidis quoque impositum finē veteribus iurgijs et odijs, multorum occursum malis, ne ingressa serperent, prouisum mature ne ingrederentur, auctores fuisse nostros non paucis confessionis, aliquibus etiam restitutionis faciendæ, haud quaquā necessariū puto, quid enim hæreat nauis in arido littore, circum scopulos et saxa, cum in altum Oceanum ferentibus ventis secunda nauigatio expectet? delibabo hæc tantum

tum. anno primo Damanum oppidum, quod fere in duas partes discefferat dissensione nobilium, e qua vtrimque vulnera ac cædes, nostris suavoribus, illorum reconciliatione pacatum. altero anno impuratum vnum, et obfirmatum in malo, duabus noctibus continenter fuisse admonitum (vt cuidam narravit) adeundi sacerdotis. Sed hoc magis mirum. Ethnicus Maurorum perfidiam amplexus Damanum iter faciens, cum in agro, vbi defecerat dies, ageret noctem, per quietem uidere visus hominem in lōga veste nigri coloris, suadentem vt statim se ad oppidum conferret. communicans deinde cum amico, quem offendit in via, somnium, intelligit ostensum sibi sacerdotem Societatis, quem etiam conuenire deberet, ut eius consilio vteretur. Cum paruisset dictis, non procul abesse visus a regno Dei imbutus Ecclesiæ rudimētis induit Christum. Iam Ciauli Grammaticæ schola est: docentur circiter quadraginta pij adolescentuli. ingenij specimen probatum in apparato dramate, quod non solum nouitate (neque enim antea vnumquam simile spectaculum Ciauli fuit) sed grauitate etiam et elegantia placuit. Auxit multorum liberalitas instrumentum sacrum et ædificium Collegij.

COCINENSE COLLEGIVM,
et Sedes Vaipicorana.

NVMERAT Cocinū socios minimum tri-
ginta, vt ij etiā qui in Sedibus sunt vicinis
tribus quattuorue censeantur. sed hic lata se-
extulit seges rerū gestarum: quas si carpam sin-
gulas, tarde me expediam, igitur Tarquiniano
præcepto decerpam eminentes, demetā alias
vno ordine quasi falce iniecta, sed veluti ma-
nipulatim, etsi difficile erit, vt in tanta multi-
tudine, apte distinguere, nec prætermittere
multas. Duabus classibus Grāmaticam pueri
docentur: tertia litterarum prima elementa.
Iam quoniā reliqua ex India huc plurimi con-
fluunt, a plerisque nostri vtiliter consuluntur.
hinc peccata de more exuere multi. restituit
vnus (vt minora taceam) aureos mille: et famu-
lus domino syngrapham aureorum bis milliū:
abducti a praua consuetudine ac sceleribus
nonnulli, vt in illis fieret progressionē tempo-
ris mēs bona, quæ fuerat principio bona volun-
tas: sedatæ in aliquibus discordiæ, et ultionis
cupiditas repressa: ex iniusto seruitio aliquot
erepti: multi e carcere, eorum debito persolu-
to: a Maurorum impietate, ad quam metu de-
sciuerant, reuocati quinque. Valetudinarium
semper interuisum, præcipue anno postremo
propter multitudinem fauciorum militū con-
fluen-

fluentium . Ceterum ignotus morbus urbem
 obsederat, ut in maximis doloribus ægroti nõ
 peruenirent ad alterum diem. neque ex huma-
 nis remedijs vtilitas vlla. nostrorum consilio
 instituta supplicatio duplex, primum leuamẽ-
 to ciuium, dein etiam saluti fuit, Viginti am-
 plius, quas pellices habebant, vxores duxere .
 Indorum erga nos liberalitatem sapius expe-
 rimur . sacrario temploque absolutis auxere
 instrumentum sacrum (ponam hæc gratia exẽ-
 pli) lampas argentea æstimata amplius aureis
 octingentis centum quinquaginta, conciona-
 torius suggestus. in odeum pollicitus quidam
 trecentos: ei opifex dum admouet manus, la-
 borare oculis cœpit: admonet vnus e nostris
 Ethnicum licet sanctæ Lucie votum facere
 pro valetudine: nec frustra fuit: igitur Chri-
 stianum se fore pollicetur opere perfecto .
 Ceterum Archiepiscopus ipse réplum sollem-
 ni ritu dedicauit, primumque in eo sacrum
 fecit. eo die veteris Ecclesie decedentis no-
 uæ, Annæque & Ursulæ sanctarum, sacrosan-
 ctæ Eucharistiæ quæ præferebatur occurren-
 tium, Angelique grates agentis populo (cum
 hæc omnia agerentur quasi in dialogo) egre-
 gia species fuit . Cursim his de rebus et quasi
 a prætereuntibus dictum . Nunc quia has ter-
 ras aut Catechismo complectimur, aut baptis-
 mo (finis enim laborum animarum salus) ea
 nimirum rudimenta, et incrementa nostræ So-
 cietæ-

cietatis: nonnulla quæ huc videbuntur facere, breuiter ponam. Ergo, qui depulsis superstitionis vanitatibus informantur ad veram religionem, seponuntur, mares in Collegio, feminae in ædibus matronarum, a quibus ad templum instruendæ mittuntur. collatis anno postremo aureis septingentis, exiguus quidam reditus ad hoc opus in annos singulos institui cœptus, cum spe largioris prouentus. Lustrati baptismo minimum mille octoginta: et multi ex ijs Arabes, quod difficilius erat negotiū, & aliqui Sinenses. Sed inter hæc, quædam seorsum edisserenda. Vir quidam huc accesserat ex alia vrbe prima inter suos nobilitate, atque vt adhæresceret Christo, periculo se exposuit amittendi domesticas opes: quoniam Rege inuito discesserat: paulopost quam Christianus esse incepit, viuere desijt: nec abest suspicio ueneni. e Nairis vnus sic constans fuit in proposito, vt cum sollicitaretur a multis blanditijs precibusque, hoc tantum haberet in ore: Scio animæ meæ quid profit: nec vnumquam illam suo bono fraudabo. Baptismum accepit filia Mosis Batillæ: is est Indorum caput qui Albi vocantur: hæc postea Sinas translata est, vt a parentibus cognatisque incommoda videntur. Quædam liberata dolore puerperij, vt facta Christiana est salutaris aqua affusa. Qui primus in nostro nouo templo baptizatus est, vnus e Brachmanis de familia regia nobi-

KKK

lissi-

lissimus fuit. sed alius quidam, qui Christianum iam diu assimulauerat, conflictatus morbo sacerdotem accersijt, a quo vere relatus in Christianorum numerum eadem hora extinguitur. quamquam alijs quoque idem vsuuenit. Adolescens viginti annorum leuiter agrotans, vix a parentibus, vt vocarent sacerdotem, et ab hoc, vt statim baptizaretur, obtinuit: commodum noster redierat domum, cū eum audiuit in Crucis osculo, quā neophyto reliquerat, expirasse. Quidā e grege mendicantiū amēti similis, orabat vt efficeretur Christianus, neque impetrabat, quod male sanus videretur: tandem eo progressus est, vt iudicem appellās Deum, sibi iniuriam fieri vehementer expostularet. itaque religio fuit amplius differre: institutus et tinctus post diem tertium quartumue decessit. Idem Nairi cōtigit, cui agrotō vnus Brachmanum valetudinis remedium persuaferat baptismum. Pertinet quiddam ad Sedē Vaipicotā: quod propter exemplorum similitudinem huc addam. Nobilis femina, languenti corpore, animo erecto, clam suis omnibus sex leucarum pedibus iter arripuit, multisque e fluminibus et difficultatibus agre emerfit: reppulit etiam aliquos, qui dissuadebant consilium prætextu caritatis: res ipsa ostendit ad nos non nisi diuina ope perductam. vt proiecit se in limine templi, sine aliorum auxilio corpus attollere,
aut

aut insistere pedibus non ualebat. nec procul
aberat a fine. igitur de rebus necessariis instru-
cta, paucis post horis ingressa cælestem patriã
per ianuam baptismi. At iucunda duorũ agro-
torum contentio fuisse perhibetur. venerant
eamdem ob causam, eodem in domicilio di-
uersabantur: disputabant inter se, vter conse-
queretur a Christi lauacro, vt mortuus prior
eueheretur in cælum: is qui peius habebat, vt
est ablutus, præcessit: consecutus alter post
alterum diem. Inuentus tamen puer deplora-
tæ valetudinis, qui statim a baptismo conua-
luit. Alter cum ageret annum duodecimum
veluti mortuus repertus est propter ædem,
quam habebat Iacobus, de quo infra multa
narrabimus. itaque vocatus Iacobus lecto
Euangelio spiritum reuocauit. narrauit puer
se a dæmone percussum fuisse, quem ex arbo-
re descendentem vidisset. roganti deinde
num vellet fieri Christianus, magnopere an-
nuit. inuitis igitur parentibus, qui et ipsi ac-
currerant, potitus uoto, ab insidijs diaboli, &
quo aliquoties postea tentatus est, liber eua-
sit. Hæc pauca et quasi generatim de Cocino.
Vaipicoram (non ignotum est nomen ex alijs
annuis) ingredimur. Hic e nostris operati
sunt sacerdotes quaterni, fere omnes periti
linguæ gentis: moderator ceterorum Pater
Georgius Castrius. templum a sancto Thoma
appellatur. Seminariũ alit informatque ado-

KKK 2 lescen-

lescentes viginti quinque nobiles, maxima expectationis. iam additus est eorum sustentationi ager, quamquam renitente populo, summa Regis voluntate: qui et domum nostram inuisere voluit & Patres salutare, ut Iudaeorum, qui hic frequentes, et Ethnicorum oculi verberarentur. Lusitanica, Latina, Chaldaica, & aliarum praeterea linguarum praecipua traduntur, reperit enim illic iuventus quod discat, ut referat deinde quod doceat. at nostri librum populari idiomate posteris utile scripsere. constitit nempe, quanti sit, ut his hominibus profis, non desiderari interpretem in loquendi audiendique commercio. hac ratione docentur rudes elementa religionis, exponuntur populo Evangelia, aures commodantur confitentibus, multaque sua natura aut peruersitate hominum implicata explicantur. neque hoc caret suo fructu, quod audiuntur instruunturque mancipia, propter humilitatem atque inopiam contempta a Parochis, qui Cassanairi vocantur. excursionum utilitas principio parumper stetit: quod dictarent se Christianos ab sancto Thoma esse, nec vetustam religionem innouari velle. ubi deleuit dies falsa suspicionum commenta, honestissimi quique nostrum celebrantes sacerdotem, tenuiores incitarunt exemplo. Quoddam in oppidum cum venissent nostri ab amico inuitati ad statuta sollemnia, inciderunt in iustitium decem dierum, et dilationem commercio.

cio.

ciorum atque publicorū officiorum omnium propter interitum Regis. interea commodū fuit alio proficisci. inuenti hic Cassanairi duo: cum vxore alter liberisque, sed quasi procurator et exactor tributorum Regis: grandi alter ætate & inualido corpore, neque admodum callens linguæ: ceterum ita incuriosi, vt cognitum sit decedere multos sine baptismo. super hæc omnia, vt erque alterum sic animo auersari, vt neque alloquio dignaretur. ea res magnam illis offensionem & contemptionem apud omnes afferebat. interposuerunt se nostri, et Rege coram alijsque nobilibus conciliata pax: firmataque est osculatione mutua pedum. Cassanairus alibi ita imperitus & cōtumax, vt Calendarium Romanum in recusando perstiterit: Marfimonis Matticensis Episcopi non sui (hunc hæreticū esse opinor) partes sectabatur: quamobrem suus eum Antistes sacrificijs amouit. omnino hominem populares grauate ferebant. sed ipse tamen sacris non abstinebat. hæc cum ita essent, sacerdos noster cum sacrificare vellet, audiuit illū esse in templo: misit qui rogaret tantisper cederet, dum fieret sacrum: cum maneret nihil secius, cautius putauit noster concionem anteuertere, vt discederet saltē tædio moræ. neque hoc processit. igitur aperte dixit omnibus audientibus non licere sibi rem diuinam facere, dum adesset is, cui esset interdi-

Etum sacris. Quantum valet arrogantia, vbi
 obduruit. postulauit improbus curio id sibi
 probari. nec ideo erubuit, aut locum dedit.
 Res exitum nullum habebat, nisi factus cer-
 tior Rex iussisset statim faceffere illū templo,
 dum noster sacram hostiam Deo offerret. Rex
 autem hic, quamquam Ethnicus, fauet religio-
 ni Christianæ, suisque in morbis pro valetu-
 dine ad sacras ædes eleemosynā mittit. inter-
 cesserat illa altercatio vno dierū ieiunij maxi-
 mi. at Cassanairus nihilo melior factus, Pascha
 celebrare voluit computans diem ex antiqua
 ratione. irato videlicet Deo. cum se parat ad
 Missam, facultatem amittit videndi, iacuitque
 duas horas prouolutus humi, sine sensu. nec ta-
 men a malitia discessit. Quin et aliquibus mi-
 raculis placuit Deo ostendere cordi sibi esse,
 quam nostri prædicant orthodoxam fidem.
 Conclamata puella ex sacerdotis nostri preca-
 tione reualuit. Mulieri obligata pridem lingua
 astu dæmonis soluta est lustrali aqua aspersa, &
 signo Crucis efformato super collū. hæc Chri-
 stiana erat. Altera auersa a religione cum diu
 premeretur insidijs diaboli, grandēque frustra
 insumpsisset pecuniam in veneficia, quibus eū
 putabat expelli: tandem cum viro, noctu, veri-
 ta sermones vulgi, ad templum venit: ex hac
 quoque, exorcisante sacerdote, cum horribi-
 li clamore dæmon egressus. Sed & alia quædam
 recitatis verbis sacri Euangelij veneficijs libe-
 rata

rata est. Idem remedium adhibiturum ad multo-
rum similem morbum. Quas ob res multi pa-
lam aggregarēt se ad fidelium cœtus, nisi hac
ipsa professione fidei euerterentur omnibus
bonis. Nec nostri solum sacerdotes, sed alum-
ni etiam hoc in genere a Deo honorātur. Exor-
cistes recitato Euangelio energumenum cura-
uit: mulierem alter, in hunc modum. Habita-
uerat hæc diu in remotis locis vrbe procul:
den viro tradita, et templum ingredi coacta
est. hic cum esset, sic hebetatam sensit aciem
oculorum, vt sacrosanctam hostiam, non aliter
aspiceret, quam atro colore suffusam. pax in-
terea inter duos constituebatur: hoc vero spe-
ctaculū ita atrociter tulit diabolus, vt miserā
affligeret ad terram, similem extinctæ. exau-
diri interea cōfusus murmur ac strepitus. mis-
sus a sacerdote adolescens quem dicebam ad
sedandum tumultum, post lectionem et ipse
Euangelij diu detractantem ac reluctantem
dæmonem fugat. ita crescit Seminarij, de quo
supra memorauimus, numerus ac fama. Puer
intra annum quartumdecimū, cum illud inui-
seret aliquando, et alumnorum inspiceret di-
sciplinam, Christianam religionem amplecti
constituit: ergo statim abscidit, deiecit ad pe-
des, et consputauit capillum, vt profiteretur
se catechumenum esse. hunc nostri Cocinum
adducere cogitarunt baptizandum cum alijs
celebriore conuentu: sed in transitu oppidi

KKK 4 Ethni-

Ethnicorum, qui eius regimini præerat rapuit per vim: nostri illico cum Christianis aliquot ad Regem: factum exponunt, iniuriam conqueruntur. iubet Rex puerum sisti. oppidi porro Prætor, inter ducendum, mortem allaturum minitabatur, ni diceret ire cum Patribus malo coactum. at magni animi adolescentulus amplexus gloriam veræ confessionis, nulla cuiusquam vi sed sponte sua se impulsus affirmavit ad Christi fidem: et cum diutius protraheretur iudicium, misit qui renuntiaret nostris, abirent, si manere molestū esset: se enim noctu ad eos fuga elapsurum. tandem admiratus Rex illius constantiam, remisit: et imperavit Prætori, vt petita venia publice satisfaceret. Adolescens alter annorum duodeviginti discussa caligine de tenebrarum profundo in eam lucem emerferat sapientiæ ablutus aqua lustrali, ut omnes qui auerso a religione animo peruersoque contradicere auderent, constanter refelleret. irascebantur Ethnici videlicet odio veritatis. at ipse. Vestram iram nihil moror: quin etiam manus si vultis afferte: non deprecor mortem mihi ornamento futuram: quod mirari debuerant stulti calumniabatur: quasi mentis compos non esset. sed eum omnibus criminibus rite expiatum, iamque cælo dignum, transtulit Deus in eam sedem, vbi beati superatis laboribus vitæ sempiterno ævo fruuntur. Mortuus et puer duodennis, qui ad
 scholas

scholas ventitabat, tanta pietate animi, vt in agrotatione numquam sit adductus, vt (quod cupiebant domestici) Ethnicorum carmina aut veneficia experiretur: deduci omnino ad nos voluit, et de peccatis confessus animam Deo dedit. Archiepiscopus nos amat, et nostris conatibus fauet: itaque eius voluntate in varia loca excurritur. quamquam lati interdum successus pascunt improborum inuidiã: et malignitatis dentes vitari non possunt. At Domino Hieronymo Mascarenia Lusitanorum Præside in his locis, nihil fingi erga nos amantius potest. nempe in Eborensi Gymnasio nobis operam dedit, et quattuor fratres in nostra Societate habet: vir præterea diuini cupidus honoris, ac vere pius. id nunc intelliges ex huius facti narratione. Ibat vnus e fratribus nostris cum aliquot adolescentibus lignatum, incidit in fratrem Regis: secesit in marginem stagni, vt decederet transeunti: at vnus Nairum Principis comes indignans non satis spatij relictam, etiamsi stagnum ipsum penetrandum foret, arenam pedibus proiecit in faciem, vt irrisui esset. id vbi audiuit Mascarenias, principijs videlicet esse obstitendum arbitratus, ne serperet nostrorum contemptus futurus inutilis rei Christianæ, indignissime tulit. postridie bene stipatus ad Regem accessit, neque a minis abstinuit, ni qui tam insignitate iniurias fuerat, debitam pœnam daret. Rex Nairem.

Nai rem comprehendi iubet: verum ne fratris exasperaret animum Principis, castigare non ausus, ad Mascareniam Lusitanos, et ad moderatorem Collegij deprecatores allegavit aliquot aulicos suos. nos placare facillimum fuit. at Mascareniam p̄ne furentem iracundia nemo conuenire tutum ducebat, ne magis exardesceret: tantum abest ut agere de ira mitiganda. ipse interea omnis in hoc erat, vt sibi reus in manus daretur laqueo strangulandus. cum alij deinceps legati de compositione summitterētur atque alij, dixit Hieronymus, Rex istam curam de Naire remittat licet: ego vero nobili aliquo sanguine, vel ex sua ipsius cohorte, parentabo iniuriæ meæ. tanto maior iniectus aulicis terror, vt nemo prodiret in publicum. igitur Rex quid ageret nescius, Patrem Georgium Castrium Vaipicota accersi iubet, mittitque ad Mascareniam tractandis conditionibus, vt saltem exitio alterius cuiuspiam Nairis ex eadem familia et ordine sibi satisfieri patiatur. Enimuero Castrius iturum se affirmat, sed nihil profecturum pro comperto habere. vera fuit prædictio. Ergo in reditu, cū caperetur nouum consilium, et Rex maxime anxius esset, persuasit satisfactionem, qua illis regionibus nulla honestior, elephantum instratum instructumque. placuit Lusitano ratio satisfaciendi: ventumque. die postero ab Rege ipso magno comitatu nobilium ad eum locum
vbi

vbi accepta iniuria dicebatur: et a Naire reo
 oblata quæ debebantur certo viro a Mascaren-
 ia misso. hoc modo Lusitanum inter Præsidiē,
 & Regem Cocini pax et cōcordia firmata est.
 Utilem Mascarenia feueritatem fuisse con-
 stat, quæ aliquibus fortasse nimia videatur:
 quod iam nostri ab omnibus, quocumque ire
 contigerit, honorifice tractantur: alijque Re-
 ges (multis enim Regibus hæc Malabarum re-
 gio abundat) hoc rumore dissipato, ne quam
 nobis inferre audeāt iniuriam, populares suos
 in officio continebunt. at nostri liberius do-
 ctrinam Christianam serunt. Nec tantum ob-
 sessos a dæmonibus ipsi, atque alumni eorum
 vt supra rettulimus, sed morsos etiam a ser-
 pentibus sanant, cum desperata sit ab huma-
 no remedio salus: vtuntur oleo et aqua benedi-
 ctis æque Ethnici vt Christiani ægroti ad va-
 rios morbos: alij cinere, quem cum oryza
 satiua commiscunt, aduersus erucas: visoque
 miraculo illustrius sit Christianum nomen, et
 ore omnium extollitur Deus. Eodem spectat,
 quod Ethnicorum etiam vota non raro exau-
 diuntur. nepotem vnus accepit, vbi obligauit
 templo aureos triginta: filium alter, cum sa-
 cram adem perpluentem et apertam opertu-
 rum tegulis sponondit. Inter quæ, maiore in-
 dies religione Cruces coluntur et templa. Iu-
 uat tamen maxime rem Christianam Regum
 ac Dynastarum qui nostrorum sæpe colloquiū
 expe-

expetunt (an hoc ut prætextu se Lusitanis adiungat) amicitia, et fauor. hac de re aliqua subnectere exempla non iniucundum erit. Rex valde potens (regio non est adscripta) cum uno nostris sacerdotibus euocato varios sermones de religione habuit, iuuenis est annorum viginti duum e genere Brachmanum, sciendi cupidus, superstitionum appetens, sed ita, ut cum ijs colluctetur, nec solidas esse animaduertat. quam ob rem et de vera religione diligenter interrogat: suos sacrificulos frequenter apud se habet. factum aliquando est, ut cum ipse ac noster sederent, starent ceteri, de rebus alterius vitæ sermo nasceretur: num redirent omnes animæ, et quorum hominum certissima salus esset. At noster, altius sumpto initio, qui sit finis, quodque vltimum humani generis, quod summum ipsius bonum apte differuit. Nè pe, Deus mundum, hominis, hominem sua causa fecit: qui et propterea solus ita formatus est, ut vel ipsa figura corporis & oculi ad cælum erecti ostendant eum contemplatorem esse debere cælestium, & Dei cultorem: ceteræ autem res omnes hominum causa procreatæ sunt: nec vero æternæ. excepit Rex, Si sunt ista, male agitur cum bobus nostris. bobus enim (quod vos non fugit) Indi religionem numinis tribuant: quod in eas hominum vita functorum animas immigrare opinentur: eoque maculare illas ac violare, pro sacrilegio habetur. Tum, ingre-
sus

sus noster explicauit discrimina animarū: neque omnibus eam vim a Deo inſitam, vt perpetuo uiuant: ſed hominum tantum, quos uoluit eſſe rationis participes: ac proinde a morte belluarum animis iuxta ac corporibus nullum ſenſum ineſſe. Læto hæc vultu accipiebantur a Rege: eodemque tempore ſacrificuli, ſi quid haberent contra quod dicerent, in medium afferre iuſſi: ſed ea effutierunt bambaliones tremantibus labris ac uacillantibus verbis, cōteſtantes inſcientiam pectoris, quæ ne brutas quidem pecudes dicturas putares, ſi pro ſe loquerentur. ita ridiculo, et ipſi Regi fuere. Pergit in interrogando Rex, an Deus ſit corporatus. Qua arrepta occasione noster, de creatione mundi, de hominis effectione lapſuque, de reparationis neceſſitate ac pretio, breuiter diſputauit: ſic, vt indicando ſumma myſteria, quantum nondum initiato homini ſatis eſſet, audiendi reliqua cupiditatem potius accenderet, quam explicando omnia, intelligentiã oneraret. Sed cum iam nox eſſet, quærendi ac reſpondendi ſinis eſt factus. Nunc, vt quæ aliis de rebus ſubijcientur magis admirabilia, facilius intelligantur, ex litteris anni octogefimi octaui quædam antea collocanda paucis videntur. Eas enim cum ſcriberemus, tradidimus, ope iuuenis, qui inſtitutus erat in Seminario liberatam Regis filiam a dæmone obſidēte, pæne miraculo. Accipite reliqua. Parentes puel-

læ li-

la libentissimis animis adiungeret se Christo, sed retardat metus amittendi regni. itaque paulatim discedere a vana superstitione incipiunt, & mutare in re diuina gubernandi populi rationem: vt, si fieri possit, reipublicæ orbis conuertatur sine sonitu, nec videatur orbita impressa. igitur Rex, vt a quadam victoria redijt, in conspectu nostri alumni nomina quorundam idolorum manu conscidit, quæ ferebat descripta, orauitque sibi aliquid ex Euangelijis dari, et formulam precandi: neque enim se amplius hariolorum veneficijs ac fraude vsurum. Alio tempore, coram ipsis hariolis, eorum stultitiam qui idola colunt pluribus redarguit: solam religionem Christianam esse, quæ errores discutit & admouet lumen, vt aspiciatur veritas & superstitionum tenebræ expellantur. Is autem totaque familia quemcumque nostris magnopere veneratur. quod si quis apud eos diuerterit, vxor liberique ministrant ad rem sacram: mox eundem ad conuiuium adhibent, vt confideat eadem mensa. omnino hic Rex, vt se dant principia, noster videtur futurus: et cum in amplius centum millia hominum imperium obtineat, ad plura utilis ipsius conuersio speratur. Hoc primum. Iam de Iacobo, cuius superius leuiter facta mentio est, aliqua dicamus. Eruditus Iacobus est a nostris in eodem Seminario, mox sacerdotio præditus missus vt in patria primum faceret sacrum. Por-

ca pa-

ca patriæ nomē est: de cuius Rege nonnulla in
annalibus nostris primis: et in his infra multo
plura narranda sunt. Verum ego hunc Iaco-
bum, e rebus quæ de eo scribuntur, valde ad-
miror: tã multa tributa sũt homini a Deo, quæ
superant communem vsũ. Decerpam hinc il-
lic nonnulla vt occurrunt, longiore quadam
narratione animum rapiēte. Mulier e gene-
re Nairum grauissimo correpta morbo, cum
multis Christianis ad eum adiit medicinam re-
quirens: is præuia precatione oleum dedit,
cuiusque tres haustus in honorem sanctissimæ
Triados imperauit: at illa primo gustu se sanã
repperit. id alteri cognitũ, atque alijs eodem
morbo detētis, vt eodẽ medico & pharmaco sa-
lubriter vterentur, exemplo fuit. a multorum
etiam corporibus dæmones expulit. Memora-
bile exemplum, quod ipsius magnitudo non
sinit tacitum esse. Præfecti vxor misere a dæ-
mone afflictata ad hominẽ adducta est perma-
gno comitum numero siue potius custodum se-
pta: horrendos eiulatus & clamores ciebat in-
terea: et extulit tanto magis, vt propius ac-
cessit. at Iacobus tamdiu perstitit legenda hi-
storia Christi patientis, donec tandem diabo-
lus, fide data non amplius rediturũ tactis Euan-
gelij, ingenti cum stridore ac gemitu egressus
est. ex eo magna rerum diuinarum fama per-
crebuit, expetuntque oleum benedictum, et
e sacris libris deprõpta verba permulti, quæ
omnes

omnes, pro ipsorum fide, salutaria esse testantur. Sed hæc neque fiunt neque dantur temere Ethnicis, nisi ijs qui spondeant idolis nuntium remissuros. cuius rei cum obliuiscitur mulier, unde exegerat dæmonem, vexata iterum est: reuocatus sacerdos cum de diabolo percontatur, quare redire ausus: Quia (inquit) non præstitit fidem. ergo renouato pacto discessit. Trimulus puer e parentibus non Christianis, iam diu abstinens a cibo potuque decumbebat, vt vix sustineret vim febris: ad eum uocatus Iacobus legit quædam suo more ex Euangelijs, dein aspergit ægrum aqua lustrali, mox vnam recitans e precationibus beatæ Virginis attigit pueri caput: dein ex sacro Euangelio descriptas voces deglutiendas tradit. inter hæc eum intelligeret fiduciam parentum, pronuntiat non statim moriturum puerum, vt credebant, sed producturum uitam ad tertium vsque diem: is Dominicus erat. non solum hoc euenit, sed eo die penitus febris abscelsit. Ceterum ipse a multis terris accersitur, et infirmis quamquam viribus valde laboribus delectatur. pacem fecit inter duos maximi momenti. peragratque castella in montibus posita, difficili via: cum interea effugium monstrat periculis, morbis remedium, spem afflictis, opem miseris, solatiu calamitatibus, laboribus leuamentum. Sed iam præteruehi debeo locum, quem diu ante prospiciebam.

In

In Porcæ Regis ditione defigi Cruces, et ædificari sacræ ædes cœptæ anno postremo, ea ratione, quam non solum nostris annalibus, sed æterna prorsus memoria dignam esse comperietis. Res ita gesta est. Inter Porcæ Regem, et Reginam finitimam contentio primum de finibus, vt suspicor, orta, magnum belli incendium excitarat. Reginam hanc Pimentæ appellari video, piperifera opinor regionis quæ valde quæstuosa est. ea, superiore anno, regio diplomate assignauerat nostris solum domui ædificandæ. Cum Regina porro, odio Regis, siue fauore sexus, tres alij Reges se adiunxerant. Rex Porcæ solus, vt non inferior singulis, ita impar aduersum vniuersos: nempe uix quinque millium habebat exercitum: nec maiorem vim poterat cogere propter uias ab hostibus obsessas: ipsorum autem agmen plus viginti millibus Nairum constabat. Naires scitis esse hominum genus fere natorum in prælijs, qui belli gloria & virtute superant ceteros Indos. Hæc ita se habebant: cū Porcæ Rex de Iacobo quærit (est enim Iacobus ipsius imperio subiectus) ecquibus Lusitani vexillis in prælio ad victoriam obtinendam vterentur? affirmavit Iacobus: sed quoniam Rex esset Ethnicus, ea de re exquirendum consilium Patrum. Per idem tempus Cocinensis Collegij Rector, et moderator Vaipicotanæ Sedis Porcam uenere: itaque re cum illis communi-

cata refert ad Regem, nulla Lusitanorum aut etiam Christianorum quorumlibet, alia esse victoricia signa præter augustissimam Crucem, narrat Constantini historiam, et victoriam partam. Sed quoniã non esset Christianus, si ea vti salutariter vellet, abdicaret se alijs carimonijs quibuscumque: Deum vereri cæli potentem at terræ constitutum ac fixum in animo haberet: eum duntaxat in uota inuocandum putaret, orandumque vt dirigeret in uiam expertem erroris. Læta Iacobi oratio Regi fuit, et vtile consilium visum. Igitur in natalis Domini peruigilio, cum Regem conuenisset Iacobus, ab ædituo Christiano, qui solus cum illis erat, et in sartoria arte non nihil intelligebat, duas tresue Cruces, an ex serico (de materia enim nihil est scriptum) confici, et in vexilla consui iubent: inseruit Iacobus certas preces in schedis, verbaque ex Euãgelio rogatu Regis: qui et orauit duas similes infodi in incustoditis uijs: quæ si penetratæ essent ab hostibus, res in maius periculum adducenda erat. dein discedente Iacobo ad templum, quo confluebat Christianorum populus, vt rite exigerent sacratissimam noctem, omnium se precibus commendauit. interim ingenti confectus cura abstinuit cibo: quæ non nisi die postero accepit Iacobo animos addente. quo etiam die strage per suos illata hosti, auctoque exercitu aduenientibus auxilijs, res melius habuere.

Ergo

Ergo ut sensit utilitatem precum, iterari orat
 similiter noctu, ut prius: quin et cōmodari sibi
 Crucem, quam sacerdos (Iacobus enim, ut di-
 ximus supra, sacerdos erat) ferebat ad collū.
 pollicetur per eos dies, quibus in periculo res
 esset, ieiunio cilicioque maceraturum corpus
 (a quo supplicio Brachmanes magnopere ab-
 horrent) secubiturum per noctes ab uxore, &
 uacaturum precibus, ut sacerdos monebat, eo
 auidius, quod uidebat neque consilium, neque
 inceptum frustra esse. ipsam autem Crucē ita
 amplectebatur & habebat caram, ut gestaret
 in panno, quo solo præcingebat corpus consue-
 tudine gentis: immo & redditurum negauit,
 quod mirā ab illa voluptatē caperet, speraret
 etiam victoriā ac salutem. Sed interea ta-
 men crescebat hostis, & res aliquoties Regis
 in arcto fuit: quo tēpore familiares admonuit
 arcani conscios, ut in ipso discrimine pugnae,
 ubi conspicerent inclinantem aciem, vexilla
 explicarent insignia Cruce: huius enim osten-
 tatione, magis quam fulgore armorum, existi-
 mabat aduersariorum fremitus hostilemque
 terrorem posse depelli. mirum dictu. signorum
 aspectum non sustinebant hostes, sed sic animo
 consternabantur, ut pauidi ac similes atto-
 nitis, quæ cuique via patebat, erumperent
 ad fugam. neque hoc raro accidit. ut irati Re-
 ges aduersarij in restituenda pugna, cum rape-
 rent potius confusum agmen, quam instructam

LII 2 aciem,

aciem, vincerentur. neque illud caruit admira-
 ratione, vias illas sacrarū, de quibus diximus,
 schedarum præsidio sic tutas fuisse, vt aut non
 visæ inimicis, aut formidabiles essent. visa igitur
 tam sæpe trepidatione hostium Rex Porcæ
 victor, nec ignarus causæ, displodi imperat tor-
 menta, lætitiæ signum, & Christianorum Deū
 prædicat victoriæ auctorem. Et impleuit qui-
 dem victoriæ fama omnes illas terras testimo-
 nio exercitus vtriusque: sed qua ratione par-
 ta, solus Rex cum paucis familiaribus arcano-
 rum conscijs norat. vt imminuant aduersarij
 gloriam, veneficijs assignant. hoc audisse se
 vnus e nostris narrauit. Ibat ipse, cum gerere-
 tur bellum, ad Reginæ exercitum vt ageret de
 pace: erat enim cognitus vtrique parti: inci-
 dit in ducem militum duodecim millium: cu-
 ius hic sermo fuit. Quale hoc veneficium Re-
 gis Porcæ esse dixerim, vt cum vel spiritu ipso
 eius copiolarū diffuari possint a nostris copijs &
 numero & robore tanto superioribus, peius ta-
 men nobiscum agatur? Egregiam vero laudem
 incantationibus vti ad vincendum. isto modo
 pugnare non Regum est: ac ne virorum quidē
 fortium esse opinor. At noster, Nonne vos etiā
 veneficijs vtimini? Maxime vero. sed illius po-
 tentiora esse intelligimus, & ad hoc vsque tem-
 pus incognita. Nimirum, haud ita pridem,
 conferto prælio, ex loco quodam excelso ela-
 tum vexillum ita percussit oculos, ut perter-
 refaceret

refaceret animos quoque, & excideret gladij, fluerentque de manibus, nec fugam tenere possemus. Noluit noster exponere quid esset. Sed paulopost, ut Malabarum gens est rimarum plena, arcanum innotuit: et uulgatum est, Regi Porcæ insigne Crucis a Iacobo datum. Rex igitur Porcæ hoc modo solutus metu belli beneficio Crucis, ut Cruces multæ extollerentur, & aliqua conderentur templa, fœdusque iiceret cum Lusitano, quod semper antea recusarat, consilium cepit: his acceptis condicionibus per Patrem Georgium & Iacobum interpretes pacis: ut duobus templis locum daret in plaga Narsingæ, certosque redditus constitueret sacerdoti: ut quotannis tantum attribueret piperis, quantum fere satis esset ad nauem onerandam. Ceterum in Crucibus constituendis aduersarij sibi non defuerunt, Mauri scilicet Iudæique, captato tempore quo Rex pustulis laborabat. quin et eum morbum pœnam esse dicebant cōsuetudinis Patrum. sed omnis conatus ludibrio fuit. Dies dictus erat sanctissimæ Trinitatis festo proximus. ipso cum uenissent nostri Lusitanis aliquot comitantibus, inuiserunt Regem: qui ostenso corpore pleno pustulis, eo tantum grauem sibi esse professus est morbum, quod dare operam non posset carimonix Crucis erigendæ: missurum tamen Principem fratrem heredem regni. Postridie cum iam optatus locus esset templo, ad Principem

ierunt, ut deducerent domo: egressus is cum illustri nobilium manu Crucem sequebatur sustentatam humeris a Lusitanis ministris Catholici Regis: qui et postea subleuati ab elephanto fuere. dein iactus primus lapis sollemni ritu ubi designauerat ædem, & sublata Crux præalta ad quadraginta ulnas operoso nisu, consecuta est a Lusitanis supplex eius ueneratio manantibus lacrimis: et cælum plausit bellicis tormentis, terra marique pari consensu reddētibus lætissimū sonum. Altero die Crux altera secus stagnum simili celebritate locata est. Iterum a nostris Rex aditus, ac diuinis de rebus colloquutione ualde in proposito firmatus. dein discessum est, sacerdote uno qui Cruces curaret & præsideret duabus ædibus quæ ædificandæ erant relicto. vnā ex iis ædibus, quo loco prior defixa est Crux, sibi Rex sponte delegit, & cingere eam multis domicilijs parat in speciem vrbs, cui ab sanctæ Cruce erit nomen. nec dum plane erat a valetudine confirmatus, cum ad eandem sedem, vt primum domo pedem extulit, venerabundus accessit. Is vero iam ita rem Christianam cordi habet, vt cum pijs sermonibus satiari nequeat, admonendus sit dextere agat, ne asperet sine fructu populos subiectos. festinatio enim & auiditas saepe sunt consilio inimicæ, dū quæ accipi possunt, rapere malimus. Ceterum temporis beneficio ex animi sententia omnia perfectū iri.

Itaque

Itaque optimum in præsentia ratus dissenti-
 re a Brachmanis animo magis quam vultu
 eorum mysteria expiscatur, vt vehementius
 contemnat: tamen cum commode potest, sic
 nobis fauet, et veneratur inclytam Crucem
 in qua collocavit spes omnes suas, vt fere
 Christianorum nemini cedat. Mos est Indis in
 fronte, brachiis, pectore, candenti cinere inu-
 rere notas lineasque, pro cuiusque arbitrati.
 adnotatum est autem Regem cum exiret ad
 prælium impressisse tantum varias Cruces.
 Hoc etiam narratur de illo. Missurus erat lit-
 teras super negotio Patrum: is quem habebat
 ab epistolis scriptionem dissuasit quasi in fau-
 sto die (nubilus erat: hi autem dies Indis so-
 lent esse religiosi) At Rex, in causa Patrum
 numquam dicendum Alio die, inquit: omnes
 dies eodem ordine habendi sunt. igitur scri-
 pta epistola est: cui, et ipse sua manu Crucis
 speciem inscripsit. Accidit per hæc tempora
 res alia memoranda: iuuat enim quidque scri-
 bere, vt occurrit. Aedium ædificationem man-
 dauerat Rex vni e suis fideli administro insi-
 gni beneuolentia erga Patres. is nõ multo post
 incidit in morbum ita sæuum, vt nulla fere
 spes esset. timorem augebat persuasio veneni
 ab aduersarijs accepti: quin et medico ex eo-
 rum secta, qui assidebat ægroto, fidendum nõ
 videbatur. inuisit eum Cocinensis Collegij
 Rector et Iacobus: quo eorum officio valde

recreatus æger magnam spem se habere ostendit in eorum precibus apud Deum: immo et a Iacobo amuletum poposcit in charta: recepit daturum, si tamen in posterum omni superstitionum generi renuntiaret. postero die ad Iacobum misit, et absumpsit chartulam inscriptam salutari medicamine. Visitauerat Rex pridie, ita oppressum atrocitate morbi vt verbum eloqui nullum posset: at cum redisset postridie, vescentem repperit et carentem febrī: quod admiratus plurimum (rem enim omnem lætus exposuerat qui receperat valetudinem) vocari iussit Patres, vt gauderent viso beneficio, cuius ipsi auctores fuissent. Hæc inter, aliquot ex Indis primitiæ Christo consecratæ sunt. Qua primum luce sacerdos salutarem hostiam obtulit Deo ad Crucem ipsam temporaria ara excitata, duo: alias, duo supra viginti, initiati Christianis sacris: inter hos Arel erat (nomen est optimatum his locis) eiusdem vxor idem facere Cocini meditatur sollempni die. Ceterum e Dynastarum numero cuidam consulenti Regem, num liceret ijs quibus ipse imperitaret Christianam religionem accipere, respondit Rex, etiam ipsis Principibus potestatem dari. Nec solum mitem se præbet ijs qui student rebus nostris, sed etiam in aduersarios seuerum. Arel sic ægre ferebat quemdam e famulis baptizatum fuisse, vt ei minitaretur mortem, nisi rediret ad superstitionem

tionem desertam. rescivit Rex, ipsumque Ares-
lem in vinculis diu et arctissima custodia te-
nuit, vt et sapere ipse disceret supplicio, et ali-
os exemplo doceret. Maurum uero, qui in ve-
neratione Crucis irriferat Christianum, tam
diu cædi iussit virgis, dum semianimis relin-
queretur. Et quoniam serpebat rumor parari
venenum Patribus: quod etsi ipsis vtrique non
refugiendum (gloriosum enim pro Christo oc-
cumbere) periculosum tamē futurum erat re-
gno: admonuit eos, ne darent cuiquam occa-
sionem: suam enim præcipuam in eo curam
futuram, vt nemo quicquam mali auderet, aut
sciret non de futuram grauissimam pœnam. ea
est Regis optimi nondum licet adsciti in Chri-
sti gregem erga nos beneuolentia, exorta po-
tissimum e miraculo Crucis. Quamquam alijs
quoque prodigijs eam Deus in dies magis illu-
strem reddit. Cranganor vrbs est his in litto-
ribus Cocino non procul: habent eam Chri-
stiani longa serie a Thoma Apostolo deducti.
ibi Crux vetustate, religione, multitudine mi-
raculorum percelebris: ex ijs, si aponantur
aliqua, nemo alienum existimabit. Quidam
qui labore manuum victum quærebat, graui
valetudine oppressus cum pauculos nummos
vouisset Cruci ad olei impensam, confirmatis
statim viribus redijt ad opus: sed, vt sæpe ex-
cidit beneficiorum memoria, oblitus est uoti:
is deinde cum operam nobis locasset, recidit
in

in eundem morbum: nec fefellit causa. vt votum exoluit, restitutus est corpori vigor. Ethnici quattuor cum piscarentur, si certum numerum caperent piscium, polliciti sunt Crucis quartam partem: duplo amplius ceperunt. Similium non deesset copia, ni vererer ne parua esse, aut modica viderentur, et fortasse non pertinentia ad res nostras. Claudam narratione miraculi, cuius probatores nostri fuere. Ibat sacerdos noster Poigam (est oppidi nomen) cum quodam Naire, cui multa in itinere de Cruce rebusque admirabilibus quæ ab ea fierent narrauit. eo cum venisset, obtulerunt oppidani aliquot Tecas: arbores sunt ædificiorum operi accommodæ. igitur placuit cædi. ex arboribus vna imminebat Nairum siluæ, vbi arbores multæ, quæ piper gignunt, fructibus onustæ: ei dum securis iniicitur, contestati sunt Naires (superbum hominum genus) Nairé qui cum Patre venerat, et eos qui cædebant, rem facturos periculi sui: itaque sic caute moderarentur ictibus, ut caderet omnino in aliam partem. sed natura arbor in Naires inclinabat, et cū accederet ramorum pondus, ac vis ventorum reflantium, sustentari non poterat, quin piperi stragem daret. hinc Nairum clamor et voces increpantium: accurrit et mandator operis, atque vt casum irreparabilem vidit. O mea sancta Crux Crāganoris, ex clamat, fer opē: quinque bacarucos deuoueo.

olei

(olei mēſura aut pretiū eſt oboli vnius) obau-
 dire viſa arbor iā cadēs: ſuſtinuit ſe, et reuoca-
 uit a lapſu: dein quaſi retracta in aliā partem,
 decidit in puram humum maxima admiratio-
 ne omniū, nulla offēſa. It ſtatim ille ad ſacer-
 dotē ignarū quid eſſet actū: et, Re ipſa exper-
 tus (inquit) ſum uera eſſe quæ de Cruce dixiſti.
 hic autē vt crebris interrogationibus cōſtanti
 ſermone omnium comperit factum, ex eadem
 arbore præcidi curauit Crucem in Vaipicotæ
 templo ſtatuendam: cui ſit a miraculo nomen:
 vetuitque alterā ſcindi arborem, quæ vicina
 erat geminæ proceritatis, vt monumentum
 eſſet rei trãſactæ. Hactenus de Cocinenſi Col-
 legio, & Sede Vaipicotana. Non ignarus ſum
 multa mihi numeranti aut perſtringenti le-
 uiter excidiſſe. ſed nimia omnis diligentia mi-
 nuta eſt, et index exilis paupertatis.

MALACENSE COLLEGIVM ET Sedes Malucenſis:

VTROBIQUE ſepteni. Malacæ perfidiã
 Maumetanorum: Maluci (quattuor Se-
 dibus) tum uetus incolarum ſuperſtitio, tum
 perpetua aduerſus Tidores arma obſistere co-
 natibus pijs. itaque nunc fere omnis labor vt
 parta ſeruentur. Primo anno miſſi duo cum
 claſſe contra Regem Iori (Rex Deior appel-
 latus in litteris anni octogefimi octau) & pro-
 ſiga-

figatum accepimus hostilem exercitum, capta tormenta, incensaque nauigia: Rex ipse prælio victus cum paucis in fugam versus ægre effugit. ita iã in India (quod ad Iori Regem pertinet) res Christiana pacatior erit. verũ hac de re in Mexicana dictum supra paulo tufius, Sede Manilana. Malacæ mortuus anno primo Simon Thettonius Lusitanus. secundo e varijs sectis ad vnam Christi familiã venere ducenti. ædificantur domus ac templũ. auctũ vectigal annuũ vt duodecim sustentetur. anno tertio Pater Franciscus a Cruce Maluci decessit. celebrẽ vnus obitũ fecit dolor multorũ.

COLANA DOMVS, AC RELI-
quæ Sedes.

COLANI FERRE septeni. obiit primo Anno Pater Hieronymus Vazius, post trigessimũ septimũ Societatis annum, et memorabiles fructus. præfuerat olim Sedi sancti Thomæ. altero anno, in vrbe, centum quinquaginta renati baptismo: in Sedibus, centum viginti: totidem instituuntur ad eũdem finẽ. anno tertio ducenti viginti. duo millia aureorũ ab vno redhibita. totidẽ ad domus fabricã contributa, vt iam supremã manũ acceperit. Pax Colani inter Regem et Lusitanos reconciliata Patre Nicolao Spinula satagente, his cõdicionibus: vt de improbitate Maurorũ pœ
na

na sumeretur: Rex daret tria aureorū millia
 reficiēdis Lusitanorū damnis: restituēdis tē-
 plis duo millia: quæ omnis pecunia non nisi Spi-
 nulæ credita. est enim Pater notæ in his locis
 fidei, et probitatis expertæ. Tota in hac plaga
 uiginti quattuor Ecclesiæ sunt. quin et alia
 cōditur. Chanæ (populi sunt in Comorino tra-
 ctu) vnā bello incenderūt, cæsa etiam Cruce:
 sed minime inulti. non ita multo post vnus e
 ducibus & milites amplius ducenti morbo ex-
 tincti: atque vt intelligerēt suppliciū sceleris,
 affirmabant conspici dæmonem a quo inter-
 ficerentur. ita eam reliquerunt sedem, iamque
 consultant de extruendis templis, deque fœ-
 dere cum Christianis iungendo. Addam huc
 aliqua similia. Nairum vnus, magister elephan-
 ti, per idem tempus Crucem rapuit raptauit-
 que elephanto: tum posuit supra flumen pro
 ponte: excitata subito tempestas est, & Crux
 nusquam comparuit: ipse morbo incurabili
 æger: cuius causa familiarium nemini erat in-
 cognita. Nairum alter, quia ceciderat Crucē,
 post paulo moritur horribili corporis crucia-
 tu. At Christiani Manaparis (Manapaz alias
 reddidi) cum profugerent domo, secum Cru-
 cem abstulerūt e templo, ne in manus hostium
 veniret. Couleten portata est, vbi sunt quat-
 tuor e nostris. quinque leucarum itinere Chri-
 stianorum plurimi, vt in pompa exciperent,
 obuiam processere, certatim humeros suppo-
 nentes,

nentes, vt numquam attigerit terram. mirum
 alicubi, cum ignaris alijs nempe occupatis pi-
 scando, tantum quinque subirent oneri, quod
 vix decem coniuncti erant ferendo, nihil fuisse
 fatigatos, vt dicerēt se diuina ope adiutos fuis-
 se. locata tunc est in Couletano templo, ma-
 gnamque etiam apud Ethnicos uenerationem
 habet: ita uotiuam peregrinationem e remo-
 tis locis multi suscipiunt, ut eam uifant: et de-
 cretum est tegere argēteis crustis. In ora Tra-
 uācoris postremo anno pulcherrima ducta est
 anastatica supplicatio incredibili Christiano-
 rum Ethnicorumque concursu, ut aquarum
 putei haurientium multitudine siccaentur:
 quod quia numquā alias acciderat, miraculo
 fuit. conuestitum magnifice templum. uexilla
 amplius sexcenta. excitati arcus fornicesque
 & crebris siphunculis irrigui fontes. prælatæ
 Cruces decem a uiris cādenti amiētū: præibat
 singulas puerorum chorus consertis manibus
 apte saltātium. meridie Iosephi tragico comæ-
 dia acta. sancti Eustachij Racamangalani (se-
 quor litteras dictatas) die Christi ad calum
 ascendentis: Mazolæ in Pentecoste diuitis epu-
 lonis: sancti Petri, Carrapatani, in die ipsius
 festo. Secundum hæc, his omnibus in locis ha-
 betur concio, cui etiā Ethnici, quos eo cōtra-
 hit cupido spectaculi, interfunt. Ceterum in
 eadem Trauancoris ora eodem anno postre-
 mo auditi de criminibus vitæ totius amplius
 ducen-

ducenti. Reliquis de rebus, quia communes sunt, admonet præscriptæ ratio breuitatis, ne plura dicamus.

PISCARIVM LITTVS.

ACOMORINI promontorio ad Manarem vsque insulam, quinquaginta, ferme leucarum spatio, hoc littus protenditur: a margaritarum piscatione Piscarium dicitur. Sex sedibus septemdecim nostris vacant piscatui animarum. Ecclesiæ per varia loca viginti septem: plures quam pro sociorum numero occupationes: vt diebus festis bina sacra sacerdotes singuli in diuersis adibus facere cogantur. Sermones etiam habentur de rebus pertinentibus ad salutem, hoc fere ordine. Pomeridianis horis die Dominico mancipia edocentur: excoluntur sub nocte qui maiores res habent in pietate progressus: quibusdam locis, vbi sint Sodalitia, feria tertia, aut sabbato, post rem diuinam instituuntur mulieres, vt rite percipiant sacramenta: expoliuntur discipuli feria quarta: sexta denique feria prima vespera verba fiunt ad eorum cœtum, qui doctiores habentur. Mitto nunc laborem ordinarium informandi catechumenos, et quotidie mane pueros, vespere puellas exercendi in Christiana doctrina: ita nullus fere dies sine opere exit. magna quoque in ægrotos diligē-
tia

tia adhibetur: ad quos interdum corpori etiã
 necessaria deferuntur: nec negliguntur Ethni-
 ci: quæ causa est, vt ante mortem non pauci
 renascantur. Incolarum autem ea cupiditas
 peccata confitendi, vt sacerdotes perpetuam
 Quadragesimam agant: quamobrem, vt om-
 nes audiantur, tempora dispertiri oportet.
 primo anno, qui omnes vitæ annos exposuere
 numerati quadringenti. Iã vt aliquid apponan-
 da frequentatione sacrosanctæ Eucharistiæ,
 anno primo Tutucurini percepere sexcenti
 quinquaginta, eodie quo anniuersario ritu ce-
 lebratur dedicatio templi: is est nonarum Sex-
 tiliū ab æstiuarum niuū miraculo insignis:
 quod representatū est a discipulis nostris eo
 anno: anno enim postremo hiltoria Euangeli-
 ci prodigi: mox etiam Abelis mors, quæ tertiã
 partem virorum perdidit, quasi spectabilis fa-
 bula populo data. est autem Tutucurini puero-
 rum Seminarium duodetriginta, et Congrega-
 tio Parthenia: quin et pauperum hospitalis do-
 mus: quæ aucta sua su vnus e nostris, non exi-
 guo annuo vectigali. quot hebdomadis singu-
 li ex ijs qui tenentur studio pietatis, pauperi-
 bus deseruiunt. sed in contribuendo argento
 nemo fere suum officium requiri sinit. sunt
 enim homines ad eleemosynã, vt plurimum,
 propensi. vno anno prima hieme ad octingen-
 tos vestiendos collatus pannus. altero virgi-
 nes triginta Christianæ, et duæ puellæ orba pa-
 rentibus

rētibꝫ captæ a prædonibus, pretio redemptæ
 sunt. subleuatæ etiam nonnullæ, vt in matrimo-
 nium collocentur. non nihil præterea ad sacrū
 ornatum cultumque multis in Sedibus acces-
 sit. in odiis finiendis, aut ponendīs inimicitijs,
 mirum quam nostrorum voluntatem ac consi-
 lium sequantur: quod est cum illis commune
 qui habent religionem diuersam. ita, sæpe,
 quos neque Reges ipsi placare potuerunt, ad
 nostros sacerdotes, quorum vitæ innocentiam
 dicunt habere perspectam, pacificandi accur-
 runt. Punicale alterum Xenodochium est. De
 Manaris templo haud dudū rettulimus. nouū
 est illud quidem, sed omnibus circa populis
 æque sanctum. mulieri cuidam quinque sex ue-
 annorum spatio priuatæ vsu linguæ, grandi pe-
 cunia in varia remediorum experimenta fru-
 stra consumpta, vbi eo perducta est, vocem re-
 disse mirante populo, aliaque multa beneficia
 præstita mortalibus præter communem con-
 suetudinem, et ex litteris nostrorum, et ex mul-
 torum sermonibus religiosorum hominum,
 qui illinc venerunt, accepimus. dies templi
 festus, mense Septembri nascenti Virgini sa-
 cer, ita celebratur a finitimis populis, vt cum
 huc concurritur, fere oppida deserantur. et
 quamquam in retinenda re Christiana iam ac-
 quisita, in hoc littore quasi proprius labor est
 (ita gēs est addicta proprijs ritibus, eaque cre-
 dulitate vt existimet ad cælum perueniri pos-

se pluribus vijs, nec vnum tantum patere iter ad tam grande secretum) dedere tamen se in monstratam semitam, quæ vna, Christo duce, errare mortales non sinit (vt verbo absolua) tribus hisce annis mille trecenti octo. sed vñus anno secundo felici successu. Discedebat is ex Christianorum oppido cum alijs comitibus in patriam terram: vix confecerant tres leucas, cum graui capitis dolore oppressus cõuerso itinere ad Christianos regreditur. hic porro visitatus a sacerdote, obnixè petens baptismum vt rite imbutus ac baptizatus est, extemplo purgatam animam efflauit. Hoc in statu res erant quasi tranquillæ, cum procella repens exorta est. Chanæ (gens est, de qua supra aliquid audistis, cõtumax, vilisque mortis, & Christianis viris et sacris maxime infesta) cum Christianos aliquot cepissent in quodam itinere, auersum se Parauas (horum est primis annalibus nostris mentio nõnulla) concitarunt. hi acceptas iniurias egregie vlti sunt: neque Chanæ æquo animo tulerunt: ex improviso Parauas adoriuntur, agrosque vastant, tribus templis incēsis. at Parauis iterũ Deo adspirante, mutatur ratio pugnæ, et Chanæ fugantur. Hic ponam egregium sedandæ controuersię militaris exemplum, magis vt cognoscatur, quam quod ad rem nostram videatur valde spectare. In expeditione aduersum Chanas Ethnici duo mutuas similtates
 exer-

exercebant, vt statuerent paribus inter sese armis concurrere: instantem concertationem Christiani hac ratione diremerunt. Narrarunt duos olim Lusitanos cum contenderent diu, vter alteri præstaret, ne conferent manus, oblato loco probandæ virtutis (obsidebant nempe oppidum) ita conuenisse, vt vter prior muros hostium conscenderet, honoratior esset. at inter Ethnicos constituta res est, vt vter alicui Chanarū prior necē afferret, alteri anteferretur. Hæc de Chanarū impetu anno secūdo. Anno sequēti ab iisdē res Christianorū magis afflictæ, Cruces euulsæ, disturbatæ ædes sacræ, oppidani, relictis terris non adeo munitis, in Manaparis arcē cōpulsī, neque hic barbari furoris finis. oppugnata Manapar a viginti quattuor millibus: sed vt arx obsidetur, virorum animi non obsidebantur: egressi, protegente Deo, trecentos occiderunt, fuderunt ceteros, fugaruntque incruenta prorsus victoria. Ceterum, mutata potius belli sedes, quā debellatus hostis. Punicalem rapitur exercitus. hic quoniam tempestiuitas margaritarum aderat, & dies piscationis terebātur prælijs, visum est rem posse ad concordiam adduci: in eas condiciones pax conuenit, vt vtra pars frāgeret fidem, duodecim aureorum millia alteri solueret, Rege disceptante. sed Chanaræ non steterunt pactis. Igitur Indiæ Prætor vnum e filijs in eos mittit cum delecto exerci-

tu: is vt pari iniuria vlciscatur, impiæ gentis
 vetustissimum delubrum euertit, spoliatque:
 idolum, quod illis summo in honore erat ma-
 gno artificio, comminuit: frangit minora alia
 comburitque: tum augendæ contumeliæ cædi-
 tur uacca, quæ nutriebatur in penetralibus,
 eiusque sanguine omnes parietes inficiuntur:
 qua re superstiosorum animis ea prauitate im-
 butis nihil turpius, indignius, aut minus feren-
 dū videtur. fuit & locus aliquis pugnæ, cum ad
 uersus excēdentes nostros e nauibus magnū se
 agmen opposuit: sed Lusitani nō amplius sexa-
 ginta coegerunt, vt pedem referrent. Verum
 eodem prope vestigio temporis, cum Prætor
 filium, quem exercitui præfecerat, ad aliam
 prouinciam magis necessariam reuocandum
 putaret, creuit hostibus animus, & Christianis,
 qui relinquebantur, metus, ergo illi ferociter
 depopulati sunt omnia, & subruerunt templa.
 Christiani Manarem concessere: quorum vsui
 ac rebus subsidio fuere nostri non aliter ac si in
 eorum fide & cliētela fuissent. Interea Mana-
 ri, quæ insula est in extremo fere littore Pisca-
 rio versus Orientem, ab Rege Tafanapataniæ
 periculum fuit. Hic Rex tributū Regi Catho-
 lico pendit: attamen raro respondet: vexat po-
 tius, si qua se ferat occasio Christianos: &
 (quod excussuri faciunt) iugum iamdiu de-
 tractat. Ergo, vt duobus tribus ve annis (sic
 enim compertum est postea) clamculum mili-
 tem

tem instruxit diem bello circumspiciens, quo
 tempore piscatio maxime feruet, ac viri pro-
 pterea omnes arcem prope solam mulieribus
 relinquunt, ipsemet cum nauibus septuaginta
 quinque, collectis viribus, et quasi victoria
 certa cum demolitoribus oppidorum machi-
 nisque, ad insulam appellit. Sequebatur deinde
 classis altera cum bellatoribus millibus decē.
 Serum iam diei erat: in Manaris arce vix cu-
 stodes milites sexaginta: myoparo, vbi Lusita-
 ni septemdecim, littus legebat. mittit Rex sta-
 tim duas naues myoparonē capturas: nec diffi-
 cile videbatur factu: igitur accipiūt in medio:
 at ipse defensare se, neque animis cadere: inci-
 pitur bellum, arma expediuntur: illi fidebant
 numero & missilibus: hi Dei præsidio, quod
 taciti inuocabant, ac robore gentis. diuinæ
 placuit bonitati, vt vtriusque nauis tela quæ
 iaciebantur, myoparone medio transmissis, in
 alteram dirigentur aduersam: vt mutuis icti-
 bus conuulnerarentur. in hoc conflictu deside-
 rati Lusitani duo, vel tres: ceteris audacia pro-
 muro fuit. itaque iam agnoscentes diuinam
 præsentem opem, alienatis a memoria peri-
 culi animis impetum faciebant in hostes impo-
 tes consilij, & subsidium petentes fuga reliquæ
 classis. multiplicauit metum altera nauis no-
 stra auxilium ferēs, & in littore strepitus tym-
 pani, quod septē octo ue adducebat Lusitanos
 non satis viribus firmos. itaque consternati
 hostes

hostes, & Rex ipse ingenti trepidatione refuge-
re ad naues: e quibus multæ æstuante mari pro-
pter vndarû recessum hærentes in sicco ægre
expediebantur: et ex ijs aliquæ relictæ. at mili-
tes per littus dispersi, fuga cognita, cum uere-
tur quisque, ne primus sit in periculo, qui est in
fugiendo postremus, confusis ordinibus men-
tibusque vt sese festinando mutuo moraren-
tur, conijciunt saltu corpora in naues, atque
adeo in ipsum pontum: unde plurimi submersi:
cæsi a Lusitanis non pauci. duo millia hominû
perijsse eo die hostes ipsi affirmant. septemdecim
naues amissæ; aliæ naufragio belli facti,
respectantes identidem, vt nec uenti nec re-
mi satis facerent, Oceano ferebantur: interro-
gantibus se mutuo Lusitanis, quis auctor uicto-
riæ? nostrisque sacerdotibus admonētibus (iam
enim scitis esse Manare Sedē) vt agerentur gra-
tes victori Deo: ab eo enim pugnata pugna, re-
lataque victoria est: in qua vt in alijs multis eo-
dem exemplo, nisi eum haberemus auctorem,
historiæ fides laboratura esset.

A T N O S tempus est, cum Deo volente,
harum litterarum, immo vero huiusmodi scri-
ptionis facere finem, quo ambitiosius uenia
suprema, vt altius hæreret in animis, petenda
esset. Equidem nō sum nescius meæ tenuitatis,
cui accessit in opere tam longo breuitas tem-
poris, quæ attulit festinationem scribendi.
Sed non purgo. Excusat enim, qui placendi stu-
dio

dio scribendum putauit: a quo ego, tamquam
 subiturus fuerim non ingenij iudiciū sed obse-
 qui, longissime absum. Defuit nūc quoque, vt
 alias, prudentia in susceptione operis: sed ego,
 Patres religiosissimi, secutus sum vestram au-
 ctoritatem imperandi pro ratione præcipien-
 di. Quod si tanto turpius fuit tam sæpe ad eū-
 dem, nec uobis satisfeci opera, quæ nemini ve-
 strum erat ignota, agnoscere vos æquum est
 vestrum arbitrium, et, vt aliquid fidentius di-
 cam, in mea culpa vobis ignoscere. Illud tamē
 obsecro atque obtestor, vt quoniam nunc for-
 tasse extremum cunctos alloquor, singulari
 pro vestra pietate et communis vinculo con-
 iunctionis, aliquam mei memoriā in vestris
 apud Deum precationibus residere patiami-
 ni. Quo magis enim sum mihi cōscijs multo-
 rum & grauium delictorū, eo precatores plu-
 res et maioris auctoritatis parare debeo.
 Valet. E Collegio Romano Calēdis Fe-
 bruarijs. M D X C I V.

Omniū in Christo seruus.

Franciscus Bencius: